

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Demografie

Studijní obor: Demografie se sociologií

Nikola, Hubálovská

Rozvodovost v České republice: transversální a longitudinální pohled
Divorce rate in the Czech Republic: cross-sectional and cohort view

Bakalářská práce

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze,

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce prof. RNDr. Jitce Rychtaříkové CSc. za cenné rady, odborné vedení a čas, který mi věnovala. Dále mé poděkování patří rodině a přátelům, za podporu po celou dobu studia a tvorby bakalářské práce.

Rozvodovost v České republice: transversální a longitudinální pohled

Abstrakt

Bakalářská práce má za cíl studovat trendy rozvodovosti v České republice v období po druhé světové válce do současnosti. V teoretické části se práce zaměřuje na legislativní změny, týkající se rozvodovosti ve sledovaném období, dále se soustředí na strukturu obyvatelstva podle rodinného stavu a mapuje vývoj rozvodovosti na území České republiky pomocí vybraných demografických ukazatelů rozvodovosti. V této části jde zejména o vývoj úhrnné a hrubé míry rozvodovosti a zároveň o analýzu průměrné délky trvání manželství, hlavních příčin rozvodovosti a studium vlivu přítomnosti nezletilého dítěte v rodině, případně počtu nezletilých dětí na intenzitu rozvodovosti. Následující část práce je zaměřená na studium rozvodovosti vybraných sňatkových kohort. Poslední kapitola je věnována mezinárodnímu srovnání.

Klíčová slova: rozvod, rozvodovost, Česká republika, rozvodová legislativa, kohortní rozvodovost, sňatková kohorta

Divorce rate in Czech Republic: cross-sectional and cohort view

Abstract

The bachelor thesis deals with trends of divorce rate in the Czech Republic after the World War II up to the present. In the theoretical part it focuses on the legislative changes affecting divorce rate during the period under study and on the population structure according to marital status. Furthermore, it describes divorce rate development on the territory of the Czech Republic using demographic indicators measuring divorce quantum and timing. This part mainly shows the development of total and crude divorce rate and the impact of average marriage length on divorce frequency. The study of major causes of divorce and role of a minor child, or the number of minor children in the family on the divorce rate is included. Next chapter focuses on the study of divorce rate of selected marriage cohorts. The last chapter is dedicated to the international comparison of divorce rate.

Keywords: divorce, divorce rate, Czech republic, divorce legislation, cohort divorce, marriage cohort

OBSAH

SEZNAM TABULEK.....	6
SEZNAM OBRÁZKŮ	7
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	8
1 Úvod.....	9
1.1 Zdroje dat a Metodologie	10
2 Rozvodová legislativa po druhé světové válce	14
2.1 1950–1963.....	14
2.2 1964–Současnost.....	15
3 Vývoj rozvodovosti v letech 1950–2013.....	19
3.1 Struktura obyvatelstva podle rodinného stavu	19
3.2 Absolutní počty rozvodů	21
3.3 Relativní počty rozvodů	22
3.4 Analytické ukazatele rozvodovosti na území České republiky	23
3.5 Rozvodovost podle vybraných ukazatelů	24
3.5.1. Rozvodovost podle délky trvání manželství	24
3.5.2. Rozvodovost podle počtu nezletilých dětí	26
3.5.3. Rozvodovost podle příčiny rozvratu manželství	28
4 Rozvodovost vybraných sňatkových kohort	31
5 Mezinárodní srovnání rozvodovosti	36
6 Závěr	41
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	43
PŘÍLOHY	46

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Vývoj konečné rozvodovosti vybraných sňatkových kohort, ČR	33
--	-----------

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Struktura obyvatelstva podle rodinného stavu z dat sčítání (%), ženy, ČR, 1950–2011	19
Obr. 2: Struktura obyvatelstva podle rodinného stavu z dat sčítání (%), muži, ČR, 1950–2011	20
Obr. 3: Vývoj počtu rozvodů a sňatků, ČR, 1950–2013.....	21
Obr. 4: Vývoj hrubé míry rozvodovosti (hmro) a sňatečnosti (hms) (%), ČR, 1950–2013	22
Obr. 5: Vývoj úhrnné rozvodovosti a průměrné délky manželství (%), ČR, 1950–2013	23
Obr. 6: Vývoj redukováných měr rozvodovosti podle délky trvání manželství, ČR, 1950–2013	26
Obr. 7: Vývoj podílu rozvedených manželství bez a s nezletilými dětmi a průměrný počet nezletilých dětí při rozvodu (%), ČR, 1957–2013	27
Obr. 8: Rozvody podle počtu nezletilých dětí (%), ČR, 1950–2013	27
Obr. 9: Příčiny rozvodu na straně muže, ČR, 1960–2013	29
Obr. 10: Příčiny rozvodu na straně ženy, ČR, 1960–2013	29
Obr. 11: Redukované míry rozvodovosti vybraných sňatkových kohort (‰), ČR	32
Obr. 12: Intenzita rozvodovosti sňatkových kohort 1976/1977–2003/2004 podle délky trvání manželství (%), ČR	34
Obr. 13: Vývoj rozvodovosti 0–9 dokončených let po sňatku (%), 1950–2004, ČR	35
Obr. 14: Mezinárodní srovnání úrovně rozvodovosti ve vybraných státech evropy (%), 2010	37
Obr. 15: Kumulativní intenzita rozvodovosti podle délky trvání manželství ve vybraných evropských státech (%), 2010.....	38
Obr. 16: Intenzita rozvodovosti podle délky trvání manželství ve vybraných evropských státech (%), 2010.....	39

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČSÚ	Český statistický úřad
ČSR	Česká socialistická republika
ČSSR	Československá socialistická republika
hms	hrubá míra sňatečnosti
hmr	hrubá míra rozvodovosti
PřF UK	Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze
SSR	Slovenská socialistická republika
UNSD	The United Nation Statistics Division (Statistická divize Organizace spojených národů)

Kapitola 1

1 Úvod

Česká republika patří mezi země s velmi vysokou úrovní rozvodovosti na světě. V porovnání s ostatními zeměmi intenzitní ukazatele rozvodovosti na území současné České republiky dosahují po dlouhou dobu vysokých hodnot a od počátku 50. let téměř stále rostou, jediný výrazný pokles byl zaznamenán v roce 1999, nicméně šlo pouze o krátkodobé snížení intenzity rozvodovosti ovlivněné legislativou a následující rok se její úroveň vyšplhala opět na své původní hodnoty. Růst rozvodovosti mění zejména strukturu obyvatelstva podle rodinného stavu obyvatelstva a lze říci, že působí negativně na celou naši společnost, a proto je tedy důležité se tímto tématem zabývat. Do roku 1949 existovaly dva způsoby právního zániku manželství za života manželů buď rozvodem, nebo rozlukou. Dne 1. 1. 1950 vešel v platnost zákon o právu rodinném, v němž byl rozvod zakotven jako jediný způsob zániku manželství za života manželů.

„Rozvodové chování je výslednicí dlouhodobě vytvářených vztahů, konfliktů, krizí manželského soužití, obecného přístupu společnosti k rozvodům a k rozvedeným, legislativy a v neposlední řadě i soudní praxe, tj. délky soudního řízení a nákladů na vedení rozvodové pře. Proto se zpravidla roční počty rozvodů mění výrazněji jen následkem legislativních úprav, jen výjimečně změnami rozvodového chování partnerů v rozvrácených manželstvích.“ (Fialová, Kučera. 1996. s. 55) Nepříznivá úroveň rozvodovosti je u nás způsobena mnoha specifickými okolnostmi. V minulosti to byl zejména nízký sňatkový věk. Sňatkové chování se v nedávné době změnilo, sňatek je uzavírán méně často a ve vyšším věku, avšak úroveň rozvodovosti stále přetrvává na vyšších hladinách. Vysoká intenzita od počátku devadesátých let 20. století mohla souviset se změnou vnějších podmínek probíhající socioekonomické transformace a nárůstu nejistoty. I když všichni snoubenci nemají pro manželské soužití stejné předpoklady. K tomu přistupuje uzavírání lehkovážných sňatků po krátké známosti nebo dokonce vynucené těhotenstvím snoubenky, liberální zákonodárství navazující na sníženou odpovědnost manželů při nedostatečné výchově k manželství a rodičovství. V dnešní době je to také zvyšující se zaměstnanost žen, růst jejich vzdělanosti a důraz na vlastní seberealizaci bez uznání zájmů partnera, málo bytů pro mladá manželství... (Kučera. 1994. s. 96). Sňatkové chování se v nedávné době nezměnilo, sňatek je uzavírán méně často a ve vyšším věku, avšak úroveň rozvodovosti stále přetrvává na vyšších hladinách.

Před samostatnou analýzou rozvodovosti je důležité si uvědomit, že „počet statisticky zjištěných rozvedených manželství je vždy nižší než počet rozpadlých manželství, neboť

nejdou podchycena manželství právně existující, ale de facto zaniklá.”(Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová. 1986. s. 268)

Tato práce se orientuje zejména na trendy rozvodovosti po roce 1950. Cílem je zanalyzovat intenzitu rozvodovosti pomocí demografických ukazatelů. První část práce se zabývá a popisuje legislativu rozvodovosti, veškeré právní úpravy po druhé světové válce. Abychom v dalších kapitolách této práce zjistili, zda a jaký vliv mají legislativní změny na úroveň rozvodovosti. Následující kapitola se zaměřuje pomocí vybraných demografických ukazatelů, jako je hrubá míra rozvodovosti, úhrnná rozvodovost a rozvodovost podle délky trvání manželství na samotný vývoj rozvodovosti, v rámci tohoto tématu nesmíme opomenout ani na příčiny rozvodovosti, a intenzitu rozvodovosti na základě počtu nezletilých dětí, jelikož kromě manželů jsou to právě oni, které rozvodem rodičů trpí. V dnešní době má více než polovina rozvádějících se nezletilé děti. Následující kapitola je věnována mezinárodnímu srovnání se zaměřením na vybrané evropské země. Poslední část je věnována analýze intenzit rozvodovosti vybraných sňatkových kohort.

1.1 Zdroje dat a Metodologie

V této práci jsou zpracována data za Českou republiku, hlavním zdrojem byl Český statistický úřad (ČSÚ), především Pohyb obyvatelstva, respektive Demografická ročenka ČR publikovaná za roky 1950–2013, tato pramenná díla jsou vydávány každoročně statistickým úřadem a obsahují veškerá data o obyvatelstvu. Od roku 1929 byla tato publikace vydávána pod názvem „Pohyb obyvatelstva v republice Československé (Československé socialistické republice, České socialistické republice, České a Slovenské Federativní republice, České republice)“ za daný rok a v období protektorátu „Pohyb obyvatelstva“. Data za rok 2005 vyšla poprvé v publikaci pod názvem „Demografická ročenka České republiky“.

Státní úřad statistický (SÚS) byl založen v roce 1919. V roce 1967 proběhlo zřízení Státního statistického úřadu (SSÚ) o dva roky později byl zřízen Federální statistický úřad, Český statistický úřad a Slovenský statistický úřad. V roce 1993 zanikl Federální statistický úřad, jeho funkce a činnosti převzal Český statistický úřad (ČSÚ).

Jak sám název práce napovídá, jsou využita statistická data o rozvodech, sňatech a obyvatelstvu. Jejichž evidence prošla za sledované období několika změnami. V publikaci z roku 1950 zpracovávalo data za rozvody nově statistické oddělení ministerstva spravedlnosti, tento rok došlo ke změně způsobů zpracování dat o rozvodu v důsledku vydání nového zákona o právu rodinném č. 265/1949 Sb. Především šlo o sjednocení způsobu právního ukončení manželského svazku a to rozvodem.

V roce 1974 byla data o pohybu obyvatelstva poprvé zpracovávána odděleně za Českou socialistickou republiku a to Českým statistickým úřadem, Slovenskou socialistickou republiku Slovenským statistickým úřadem a celostátně Federálním statistickým úřadem. Změna spočívala také v tom, že místo jednoho svazku vznikly tři za ČSR, SSR, ČSSR. Od této doby došlo i ke změně způsobu zpracování dat, nicméně data za rozvody byla v roce 1974 zpracována ještě dosavadním způsobem, tudíž mají odlišnou grafickou podobu tabulek než data

ostatní. (ČSÚ, demografická ročenka 1974, předmluva) Oddíl rozvodů za rok 1976 byl poprvé zpracován na samočinném počítači a došlo k rozšíření možnosti zpracování obsahu. Další zásadní transformace, která se týkala dat o rozvodech, nastala až v roce 2005 (data za rok 2004), došlo hned k několika změnám. Nejvýznamnější je zařazení podrobnějších tabulek, týkajících se počtu demografických událostí za věk a ročník narození. Díky tomuto třídění lze přesněji vypočítat syntetické ukazatele (např. úhrnnou rozvodovost) Nově byla přidána tabulka: C. 05 Rozvody podle délky trvání manželství, roku uzavření sňatku a počtu nezletilých dětí. Součástí drobnějších úprav bylo rozšíření publikovaných délek trvání manželství a to až do délky 64 let u rozvodů.

Kromě toho došlo k vypuštění některých syntetických ukazatelů, jako je průměrný věk při rozvodu a průměrná délka trvání manželství, budou však i nadále zveřejňovány ČSÚ, avšak ne jako součást pramenných děl ale v každoročně publikovaném Vývoji obyvatelstva České republiky.

K poslední zásadní úpravě došlo v roce 2007, od tohoto roku ČSÚ přebírá údaje o rozvodovosti elektronicky prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti a oproti předchozím rokům má k dispozici pouze údaje o kladně vyřízených žádostech a nově se stal určujícím datum nabytí právní moci rozvodu manželství. Což v praxi znamená, že veškeré tabulky se týkají pouze ukončených manželství rozvodem a nejsou již publikovány všechny návrhy, které zahrnovaly vzetí návrhu zpět, umístění, zamítnutí aj.. Dále tato práce čerpá z publikovaných údajů o obyvatelstvu – roční časové řady, ČR od roku 1989 v číslech a Demografická příručka 2013, která zachycuje časové řady údajů o obyvatelstvu.

Součástí práce je i analýza rozvodovosti sňatkových kohort, kde se setkáváme s problémem, jelikož jsou data za rozvody na našem území tříděna, s výjimkou posledních let (od roku 2005), podle dokončené délky manželství (3. Hlavní soubor Lexisova diagramu) nikoliv podle uzavření manželství. To znamená, že rozvody při dané délce manželství odpovídají dvěma sousedním sňatkovým kohortám. Kohortní analýzu rozvodovosti z dat do roku 1992 lze zkoumat pouze do devíti dokončených let po uzavření sňatku z důvodu nestejného způsobu třídění dat podle délky trvání manželství, po roce 1992 jsou k dispozici podrobnější data a od roku 2007 publikuje ČSÚ data podrobná.

K analýze rozvodovosti jsou využity zejména následující ukazatele:

Hrubá míra rozvodovosti

Tento ukazatel nám dává hrubou představu o úrovni rozvodovosti na našem území, jelikož jde o vztah středního stavu obyvatelstva v daném roce k rozvodům ve stejném roce, tudíž jsou do tohoto výpočtu zahrnuty i osoby, které nemůžou rozvod podstoupit.

$$hmro = \frac{R}{{}_{1.7}P} \times 1000$$

kde:

$hmro$... hrubá míra rozvodovosti,

R ... počet rozvodů,

${}_{1.7}P$...střední stav obyvatelstva.

Procentuální zastoupení rozvedených v populaci

Procentní struktury obyvatelstva, konkrétně kolik procent populace je rozvedených, lze zjistit poměrně jednoduše. Vydělíme počet rozvedených celkovým počtem obyvatel.

$$= \frac{P^r}{P} \times 100$$

kde:

P^r ...počet rozvedených,

P ...počet obyvatel.

Lze specifikovat podle pohlaví a věku

Rozvodovost podle počtu nezletilých dětí

Podobně jednoduchý je i výpočet rozvodovosti podle počtu nezletilých dětí, kdy vydělíme počet rozvodů manželství, jež mají 0,1,2,3+ děti celkovou sumou rozvodů v daném roce.

$$= \frac{R^{\text{podle počtu nezletilých dětí}}}{\sum R} \times 100$$

kde:

R ...počet rozvodů (bezdětných, s jedním dítětem, se dvěma a třemi a více)

$\sum R$...celkový počet rozvodů v daném roce

Míra rozvodovosti podle dokončené doby uplynulé od sňatku

Též nazývané jako redukované míry rozvodovosti, které se vztahují rozvody ke sňatkům, ze kterých vzešly a říkají nám, jaký podíl manželství skončí rozvodem po x letech od uzavření sňatku. Při výpočtu tohoto ukazatele se setkáme s problémem, jelikož je lze většinou v České republice počítat pomocí III. hlavních souborů, což znamená, že například rozvody v roce 2010 po 3 letech trvání manželství se netýkají pouze manželství uzavřených v roce 2007, ale částečně i manželství uzavřených v roce 2006.

$${}_t r_x^r = \frac{{}_t R_x}{\frac{(S_{t-x} + S_{t-x-1})}{2}}$$

kde:

${}_t R_x$...počet rozvodů v dokončené době od sňatku x v roce t

${}_t r_x^r$...redukovaná míra rozvodovosti v délce trvání manželství x v roce t

$S_{t-x} + S_{t-x-1}$...počet sňatků odpovídající sňatkové kohortě

Průměrná délka trvání manželství

$$= \frac{\sum [(x + 0,5) \times r_x^r]}{\sum r_x^r}$$

kde:

x ...věk

r_x^r ... redukovaná míra rozvodovosti podle délky trvání manželství

Úhrnná rozvodovost (transversálně)

Úhrn redukovaných měr rozvodovosti v daném roce. Tento ukazatel získáme součtem redukovaných rozvodů v daném roce a tím získáme podíl rozvedených manželství z původně uzavřených sňatků.

$$\acute{ur} = \sum r_{x^r} \times 100$$

kde:

\acute{ur} ... úhrnná rozvodovost,

$\sum r_x^r$... suma měr rozvodovosti v roce x

Konečná rozvodovost (longitudinálně)

Tento ukazatel získáme součtem redukovaných rozvodů podle délky trvání manželství a tím získáme podíl rozvedených manželství z původně uzavřených sňatků dané kohorty.

$$kr = \sum r_{x^r} \times 100$$

kde:

kr ... konečná rozvodovost

$\sum r_x^r$... suma měr rozvodovosti dle délky trvání manželství

Pokud bychom chtěli srovnávat ukazatelé rozvodovosti s jinými státy, musíme mít na mysli, že jsou poměrně málo srovnatelné, jelikož každá země má jinou legislativu, rozdílný historický vývoj a jiný postoj k rozvodům. Je tedy důležité brát v úvahu právní řád dané země.

Pro poslední kapitolu zaměřenou se na mezinárodní srovnání úrovně rozvodovosti v roce 2010, analýza čerpá z dat statistického úřadu Evropské Unie – Eurostatu.¹ V práci byla použita online data, z databáze Eurostatu (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>), za rozvody a sňatky, které se nacházejí v sekci “Population and social condition”, podsekci “Demography and migration”, jejíž součástí je složka “Marriages and divorces (demo-nup)”, obsahující soubor rozvody podle dosažené délky trvání manželství a absolutní počty sňatků. Výhodou těchto dat je třídění rozvodů na základě 2. hlavního souboru, tudíž nemusíme vztahovat rozvody ke dvěma sňatkovým kohortám.

Úplnost dat závisí na míře dostupnosti údajů, které vykazují národní statistické úřady. Sběr dat se provádí ve spolupráci s United Nations Statistics Division (UNSD) každé léto do 15. září. Během sběru shromažďuje Eurostat podrobné údaje od národních statistických úřadů za rok předchozí a počty obyvatel k 1. lednu aktuálního roku a roků předchozích. Eurostat shromažďuje pouze absolutní čísla za rozvody a sňatky a sám si data zpracovává, aby nedocházelo ke zkreslení demografických ukazatelů. Veškeré informace jsou na konci každého roku aktualizovány. (<http://iussp2009.princeton.edu/papers/90736>)

¹ Eurostat neshromažďuje data pouze za členské státy EU, ale také za země kandidátské, země ESVO a další...

Kapitola 2

2 Rozvodová legislativa po druhé světové válce

Manželství může legálně zaniknout pouze dvěma způsoby a to smrtí jednoho z manželů popř. prohlášením jednoho z manželů za mrtvého a rozvodem. Důvodem vysoké rozvodovosti je zejména dlouhodobá tradice rozvodu na našem území, již roku 1919 byl možný tzv. civilní rozvod a to v dvoustupňové podobě od stolu a lože a rozluka, od roku 1950 je možný pouze jednostupňový rozvod ve smyslu dřívější rozluky.

Po téměř celé studované období, byla legislativa poměrně liberální k rozvodům. Právní úpravy rodinného práva jsou v čase poměrně stabilní a jen málokdy dochází k výrazným změnám, jelikož je většinou navázáno na kulturní zvyklosti a tradici. Rozvod se stává postupem času, čím dál více společensky tolerován. Dle legislativních změn můžeme tuto kapitolu rozdělit na dvě období a to 1950–1963 a od roku 1964 po dobu současnou.

1.1 1950–1963

Poválečný vývoj byl ovlivněn zejména ústavou platné od května 1948, která měla za cíl posílit socialistickou výchovu. Na základě této ústavy, vyšel zákon č.265/1949 Sb. o právu rodinném, který nabyl účinnosti 1. 1. 1950. Šlo o sjednocení právní praxe na našem území a na Slovensku a o odtržení rodinného práva od Občanského zákoníku. Od této doby byla možná pouze jediná forma právního zániku manželství za života manželů a to rozvod. Tento zákon stanovil: Manželství může být rozvedeno pouze za určitých podmínek. Rozvod lze uskutečnit pouze ze závažných důvodů, které způsobily hluboký a trvalý rozvrat vztahu. Pokud by byl rozvrat v rozporu se zájmem nezletilých dětí, nelze takové manželství zrušit.

Zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb. § 30

(1) Nastal-li z důležitých důvodů mezi manžely hluboký a trvalý rozvrat, může manžel žádat, aby soud manželství zrušil rozvodem.

Došlo také k nahrazení principu „převážně viny“ na rozvratu za princip „výlučné viny“. V praxi jde o nemožnost zrušení manželství, jestliže o rozvod žádá manžel, který rozvrat výlučně zavinil a nemá souhlas od druhého partnera. V důsledku ustanovení 265/1949 Sb. § 30 se začala objevovat tzv. mrtvá manželství. Tato manželství nebylo možné rozvést proti vůli

nevinného. Manželství mohlo být zrušeno až po soudním rozhodnutí o právech a povinnostech vůči nezletilým dětem ze strany rodičů.

Zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb. § 30:

(2) O rozvod nemůže žádat manžel, který rozvrat výlučně zavinil, ledaže druhý manžel projeví s rozvodem souhlas.

Zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb. § 30:

(3) Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí.

Výrok o vině na rozvodu zásadně ovlivnil majetkové vypořádání společného majetku manželů, podíl manžela, který rozvod zavinil, mohl být odebrán, případně snížen ve prospěch nevinného. Pokud manželé projeví souhlas s rozvodem, soud vinu již nezjišťoval.

Zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb. § 31:

(1) V rozhodnutí, jímž se manželství rozvádí, buď také vysloveno, zdali manželé - nebo který z nich - jsou rozvodem vinni.

(2) Od výroku o vině bude upuštěno, požádají-li o to oba manželé.

Součástí tohoto zákona je zrovnoprávnění muže a ženy v rodině a manželství. Bylo upuštěno od tzv. otcovské moci, která byla zakotvena již v římském právu. Po dobu účinnosti zákona o rodině došlo k dvěma novelizacím. První změny nastaly v roce 1955, šlo o reakci na zvyšující se počet tzv. mrtvých manželství, došlo k doplnění 4. odstavce do paragrafu č. 30, tento odstavec říkal, že manželství lze výjimečně rozvést i proti vůli nevinného manžela, jestliže tento svazek již dlouhou dobu neplnil svojí společenskou funkci. Což usnadnilo rozvod mnoha dlouhodobě nefungujících manželství.

Zákon o změně předpisů o rozvodu 61/1955 Sb. § 30:

(4) Avšak i bez tohoto souhlasu může soud, maje na zřeteli zájem společnosti, zrušit manželství rozvodem ve výjimečných případech, jestliže manželé po dlouhou dobu spolu nežijí.

V rámci druhé novely z roku 1958 došlo ke změně předpisů o osvojení.

1.2 1964–Současnost

Nová ústava Československé socialistické republiky, obsahovala také nový zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, který nabyl účinnosti 1. 1. 1964. Původně se mělo jednat pouze o novelu, výsledkem byl ovšem nový zákoník. Během padesátileté účinnosti toho zákona došlo k mnoho změnám. Nový zákon z roku 1964, na rozdíl od původní formulace z roku 1949, změnil důvod rozvodu, dříve šlo o hluboký a trvalý rozvrat manželství, nyní o vážný rozvrat vztahů mezi manžely.

Zákon o rodině č. 94/ 1963 Sb. § 24

(1) Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jsou-li vztahy mezi manžely tak vážně rozvráceny, že manželství nemůže plnit svůj společenský účel. Při rozhodování o rozvodu musí soud přihlídnout zejména k zájmům nezletilých dětí.

Při rozhodování o rozvodu se stejně tak, jako v zákonu č. 265/1949 Sb. ohlíželo na práva nezletilých dětí, s tím rozdílem, že o opatrovnictví a právech dítěte bylo součástí rozhodnutí o rozvodu, na rozdíl od předchozích let, kdy je určoval opatrovnícký soud. Nově se zjišťovaly příčiny rozvratu manželství, které byly součástí rozvodového rozsudku, a došlo k zavedení obligatorního smířčího řízení, během něhož se soud seznamoval se vzájemnými poměry manželů, zjišťoval podněty, které vedly k podání žádosti o rozvod, poté na základě praktických znalostí podal manželům informace o možnostech vzájemného usmíření a doporučil jim odstranění příčin rozvodu. Manželství nemůže být rozvedeno pokud, manželský pár neabsolvuje smířčí řízení, v případě úspěšného výsledku a podání návrhu na rozvod může být manželství rozvedeno, nejpozději po uplynutí jednoho roku od samotného smířčí řízení. V případě pozdějšího podání návrhu na rozvod se procedura musí opakovat.

Zákon o rodině č. 94/ 1963 Sb. § 24

Soud je povinen zjistit příčiny, které vedly k vážnému rozvrácení manželství. Svá rozhodnutí uvede v odůvodnění rozhodnutí.

Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb. § 100

(2) V řízení o rozvod vede soud manžele k odstranění příčin rozvratu a usiluje o jejich smíření.

Novela z roku 1973 zrušila předběžné povinné řízení o smíření manželů, jelikož bylo nedostatečně účinné. Po následujících dvacet let nebylo do rozvodové legislativy zasahováno. Pouze ke kosmetickým úpravám a nepříliš důležitým vylepšením rodinného práva došlo v roce 1982, žádná z těchto úprav se netýká rozvodu. Značnými změnami v rámci této novelizace, které stojí za zmínku je přesnější specifikace otázek výchovy dětí jinou osobou než rodičem a změna vyživovací povinnosti z tzv. nutné výživy se stala výživa přirozená.

Výrazný obrat v rodinném životě byl zaznamenán po revoluční změně politického systému v roce 1989, tyto změny se v demografických ukazatelích se projevují od roku 1992/1993. Příčinou těchto změn byla transformace životních podmínek v naší společnosti. Na tuto situaci bylo nutné reagovat novou legislativou. První novelizace nastala v roce 1992, rozvodovosti se však nedotkla. K 1. 1. 1993 definitivně zanikla Česká a Slovenská Federativní Republika a vznikla samostatná Česká republika a Slovenská republika. Po rozdělení Československa zůstal v platnosti právní řád ČSFR, rozvodová legislativa tedy nezaznamenala žádnou reformaci.

K velkým novelizacím v rozvodové legislativě došlo až v roce 1998, kdy byla přijata novela zákona o rodině č. 91/1998 Sb. s účinností od 1. 8. 1998. Díky této novele došlo k urychlení a zjednodušení rozvodu (v případě oboustranné domluvy na vypořádání majetku a péči o děti),

jelikož byl schválen rozvod na základě dohody. Aby mohlo dojít k rozvodu, musí manželství trvat víc jak jeden rok. Dále došlo k povolení rozvodu tzv. mrtvých manželství, jestliže spolu manželé déle jak tři roky nežijí, soud manželství rozvede i přes nesouhlas žalovaného. Tato novela, nezapomněla ani na posílení ochrany nezletilých dětí při rozvodu, došlo k omezení rozvodů, které byly v rozporu, s jejichž zájmy. Manželství nemůže být rozvedeno, dokud opatrovnické řízení nerozhodne o situaci dítěte po rozvodu.

Novela zákona o rodině 91/1998 Sb. § 25

Manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení podle § 176 občanského soudního řádu.

Od srpna roku 1998 se rozlišuje rozvod sporný, nesporný a ztížený. Sporný rozvod, je základní úpravou rozvodu manželství. V případě sporného rozvodu jde o situaci, kdy se oba manželé na rozvodu shodli, nicméně nejsou vyřešeny všechny otázky rozvodu, jako může být například porozvodové uspořádání. Při rozhodování o rozvodu se zjišťují příčiny rozvratu, nikoli vina.

Druhou variantou je tzv. nesporný rozvod, někdy je chybně nazýván rozvodem na základě dohody, přestože se o tento způsob rozvodu nejedná. Nesporný rozvod se týká manželství, které trvají déle než jeden rok, manželé spolu nežijí více než šest měsíců a druhý manžel s tímto stanoviskem souhlasí. Dále musí být soudu předloženy smlouvy o vypořádání majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, která již není povinností. Všechny tyto smlouvy musejí obsahovat úředně ověřené podpisy obou manželů. Pakliže nějaká smlouva chybí, nebo není úplná, změní se způsob rozvodu na rozvod sporný. Na rozdíl od nesporného rozvodu se příčiny rozvratu nezjišťují.

Zvláštním případem je rozvod s tvrdomstní klauzulí, nazývaný také jako ztížený rozvod, kdy žalovaný manžel nesouhlasí s návrhem na rozvod. Za takových okolností musí žalovaný dokázat, že neporušoval manželské povinnosti, nepodílel rozvratu manželství a rozvod by pro něj znamenal závažnou újmu, kterou se myslí zejména újma osobní, může jednat také o újmu majetkovou, která by mohla po rozvodu nastat na straně vážně nemocného či invalidního protějšku.² Nicméně v rámci této novely byl povolen, již zmíněný rozvod mrtvých manželství, což znamená, že po uplynutí tří let bude takovéto manželství, stejně rozvedeno i přes nesouhlas druhého.

Novela zákona o rodině 91/1998 Sb. § 24a

(1) Jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení § 24 odst. 1 jsou splněny. Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy:

² V případě ztíženého rozvodu se nejedná o újmu po rozdělení společného majetku po zániku manželství.

- a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, a*
- b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.*

Novela zákona o rodině 91/1998 Sb. § 24b

- (1) Návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství.*
- (2) Jestliže však manželé spolu nežijí po dobu delší než tři roky, soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky § 24.*

Od 1. 1. 2014 se rodinné právo stalo součástí nového občanského zákoníku, zákon č. 89/2012 Sb., který ruší zákon o rodině č. 94/1963 Sb. V rámci tohoto zákoníku, nedošlo k výrazným úpravám rodinného práva.

Kapitola 3

3 Vývoj rozvodovosti v letech 1950–2013

2.1 Struktura obyvatelstva podle rodinného stavu

Rodinný stav je podstatným demografickým znakem každé populace. Obyvatelstvo třídíme podle rodinného stavu na svobodní/é, ženaté a vdané, rozvedení/é a ovdovělí/é. Na tuto strukturu mají vliv zejména změny, sňatečnosti, rozvodovosti a úmrtnosti.

Po druhé světové válce, kdy se muži vraceli z války, došlo k nárůstu uzavřených manželství, které se po válečných zkušenostech stalo jedním z životních cílů, tehdejší společnosti. Současně také pokračoval předválečný trend růstu rozvodovosti, která se pak promítala do změny struktury obyvatelstva podle rodinného stavu po roce 1950. (viz obr. 1, 2)

Na počátku studovaného období se podíl rozvedených žen v populaci pohyboval okolo 2% a okolo 1,5% rozvedených mužů, do roku 2013 je zaznamenán nárůst u obou pohlaví o více jak deset procentních bodů. Podobně na tom je podíl svobodných mužů, který vzrostl z 27 % na necelých 36 %, o něco méně se zvýšil podíl svobodných žen z přibližně 21% na 25,5 %. Naopak klesající tendenci má podíl ženatých a vdaných. Výraznější změna proběhla u mužů, jelikož z původních 65,5 % ženatých mužů klesl podíl na necelých 50 %, u žen byl zaznamenán pokles o patnáct procentních bodů.

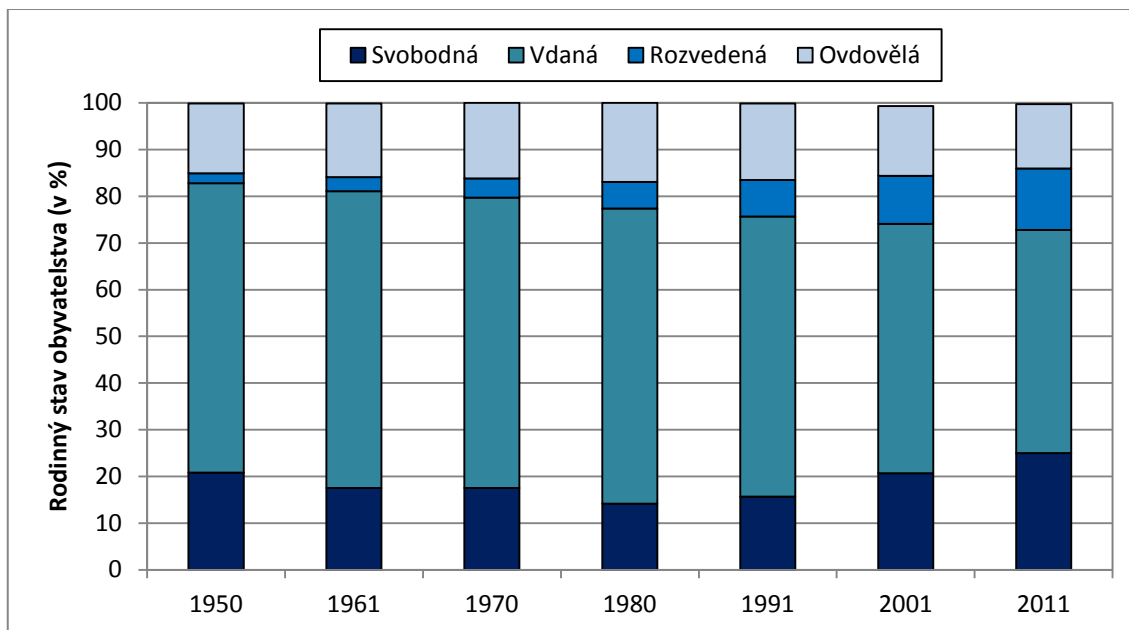
V 60. až 90. letech se jevil poměrně stabilně, zejména podíl osob vdaných a ženatých, který se pohyboval okolo 60–63 % u žen a 65–70 % u mužů. Procentuelní zastoupení rozvedených po celé sledované období rostlo.

K značným změnám ve složení obyvatelstva podle rodinného stavu došlo až na počátku devadesátých let dvacátého století. A to zejména vlivem klesající intenzity sňatečnosti, kdy došlo ke změně postojů mladých lidí k instituci manželství, rodina ztrácí své výsadní postavení. Toto zapříčinilo zvýšení počtu svobodných a rozvedených osob. Také se snižovala úmrtnost obyvatelstva, což se pozitivně odrazilo nejen v prodloužení délky manželství, ale i ve snížení podílu ovdovělých osob ve struktuře obyvatelstva.

Podle posledního sčítání, které se uskutečnilo v roce 2011, bylo v České republice 25% svobodných žen a 35,1 % svobodných mužů, 47,8 % vdaných žen a 50,9 % ženatých mužů, 13,2 % rozvedených žen a 10,7 % rozvedených mužů a 13,8 % vdov a 2,9 % vdovců. Tyto rozdílné hodnoty mezi mužem a ženou jsou dány delší nadějí dožití u žen a jejich nižším průměrným věkem při vstupu do manželství.

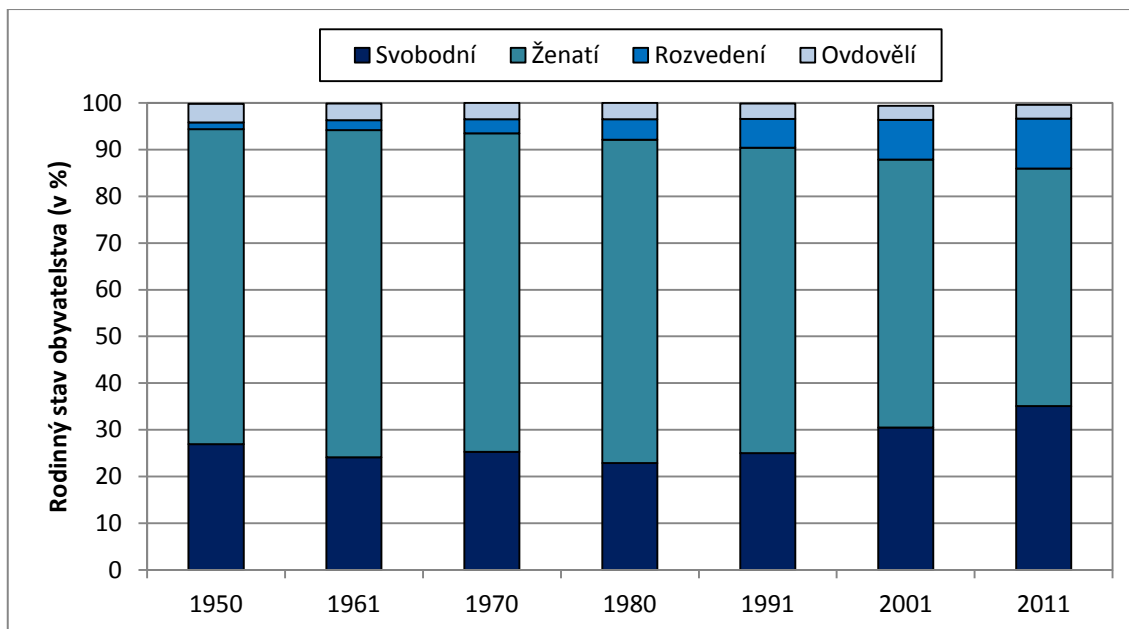
V roce 2013 nedošlo ve struktuře obyvatel podle rodinného stavu k žádné výrazné změně, podíl svobodných se jen nepatrně zvýšil a to na 25,5 % u žen a 35,8 % u mužů. Zastoupení vdaných/ ženatých mírně vzrostlo na 46,9 % u žen a 49,7 % u mužů. Podobný nárůst můžeme pozorovat i u podílu rozvedených na 14 % u žen a 11,6 % u mužů. Nejméně vzrostl podíl vdov 13,7 % a 3 % vdovců.

Obr. 1 – Struktura obyvatelstva podle rodinného stavu z dat sčítání, ženy, ČR, 1950–2011

Zdroj: ČSÚ, 2013 a, vlastní zpracování

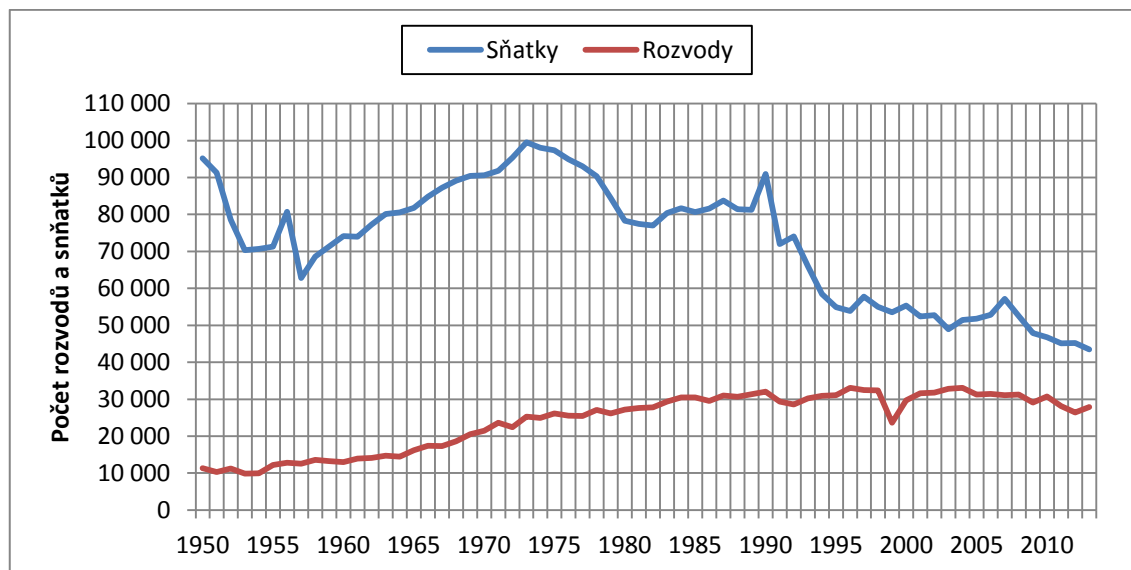
Obr. 2 – Struktura obyvatelstva podle rodinného stavu z dat sčítání, muži, ČR, 1950–2011

Zdroj: ČSÚ, 2013 a, vlastní zpracování

2.2 Absolutní počty rozvodů

Obr. 3 – Vývoj počtu rozvodů a sňatků, ČR, 1950–2013

Zdroj: ČSÚ, 2015 b, vlastní zpracování

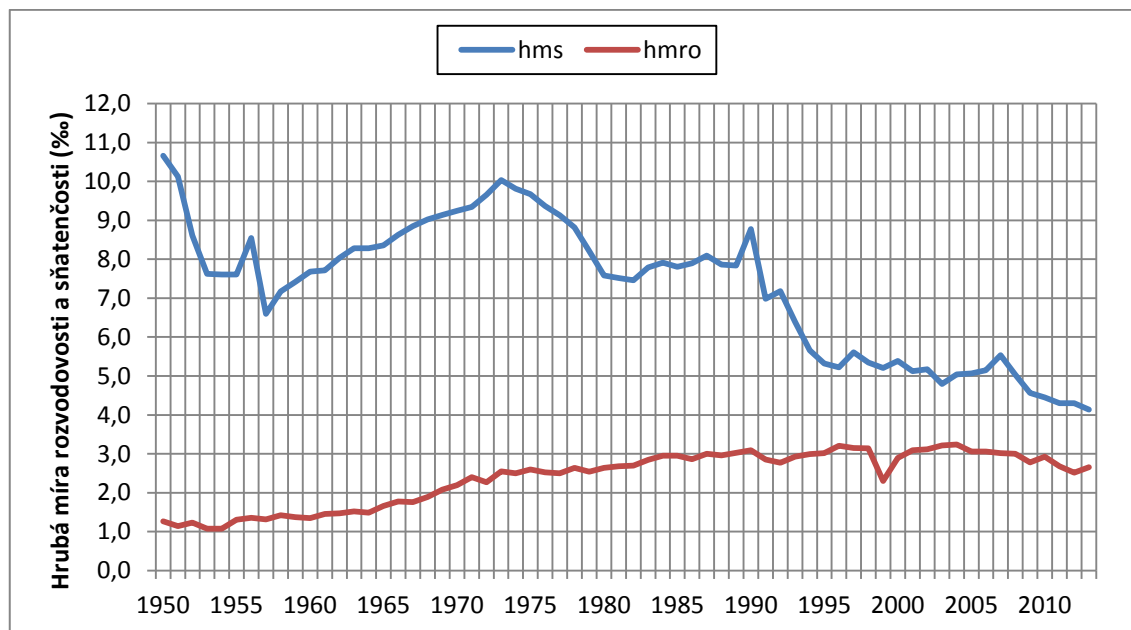
Od roku 1950, kdy byl absolutní počet rozvodů 11 312, roste jejich počet téměř lineárně. V roce 1969 došlo k převýšení hranice 20 000 rozvodů za rok, pod tuto hranici se již rozvodovost do současné doby nesnížila. V České republice se od 80. let absolutní počty pohybují okolo 30 000 rozvodů ročně. Tato hodnota byla poprvé překročena v roce 1984. V 90. letech se dlouhotrvající růst absolutního počtu rozvodů zastavil a nastalo období stagnace. V roce 1995 se počet rozvodů oproti čtyřem předchozím rokům zvýšil, dosavadní maximum z roku 1990 nebylo však dosaženo. Tato stagnace byla pouze dočasná, jelikož o jediný rok později bylo dosaženo historické maximum, tedy v roce 1996, kdy bylo rozvedeno 33 113 manželských párů. Příčinou tohoto maxima byla pravděpodobně publikace návrhu zákona, který vzešel v platnost v roce 1998.

Linearitu výrazně narušil jen pokles rozvodů v roce 1999, hlavním důvodem tohoto poklesu byla legislativní změna, která ztížila rozvody manželství s nezletilými dětmi a zavedla na druhé straně takzvaný nesporný rozvod se zjednodušeným projednáním. V roce 2011 bylo rozvedeno 28 311 párů, tedy méně rozvodů než v roce předchozím, prozatím jde o největší meziroční úbytek rozvodů od začátku dvacátého století. Následující rok hodnota z roku 2011 ještě klesla na 26 402, což představuje nejnižší počet rozvodů v novém tisíciletí. V roce 2013 rozvedli soudy 27 895 manželství. Což je ve srovnání s předešlými roky o 3–5 tisíc méně a v roce 2014 bylo rozvedeno 26 764 manželství.

V současné době je ale toto snižování absolutních počtů rozvodů pouze odrazem dlouhodobě klesajícího absolutního počtu sňatků, intenzita rozvodovosti se tudíž nemění a zůstává i nadále vysoká.

2.3 Relativní počty rozvodů

Obr. 4 – Vývoj hrubé míry rozvodovosti (hmro) a sňatečnosti (hms), ČR, 1950–2013

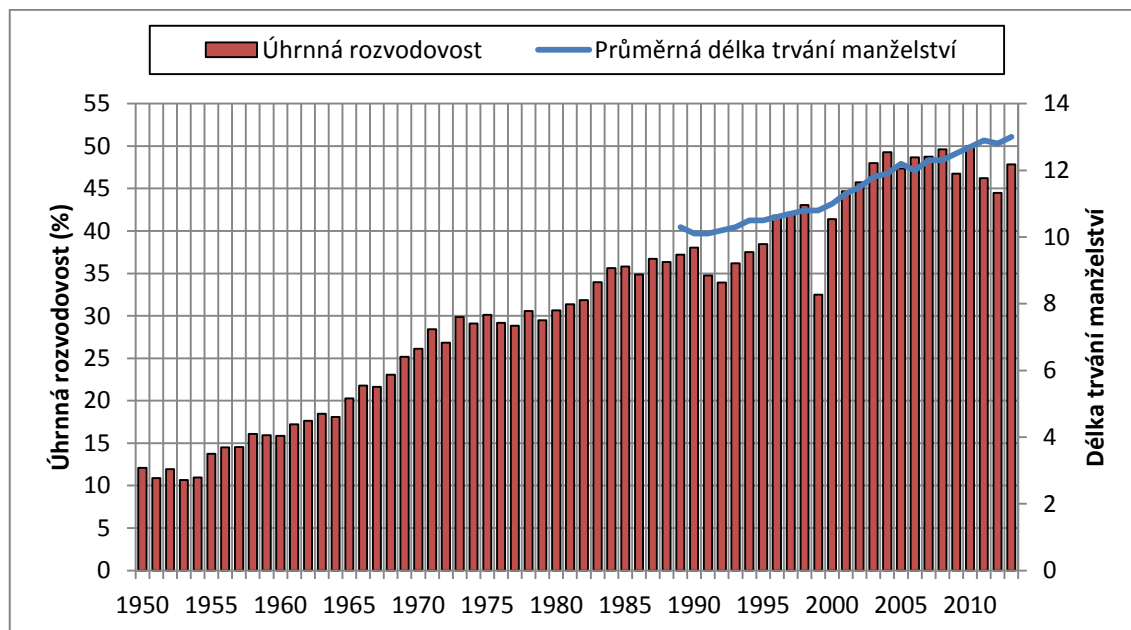
Zdroj: ČSÚ, 2015 b, vlastní zpracování

Nejjednodušším ukazatelem rozvodovosti je hrubá míra rozvodovosti, což je počet rozvodů na 1000 obyvatel k 1. 7. daného roku, stoupala stejně tak (obr. 4), jako počty rozvodů (obr. 3). Na počátku sledovaného období byla tato hodnota 1,27 ‰, pozvolně se však zvyšovala, výraznější nárůst můžeme sledovat od roku 1964, kdy byla překročena hranice 2 rozvodů na 1000 obyvatel.

V roce 1984 byla dosažena hranice 3 rozvodů na 1000 obyvatel. Od 90. let se hrubá míra rozvodovosti pohybuje okolo třech rozvodů na 1000 obyvatel. V roce 1991 došlo ke snížení hrubé míry rozvodovosti na úroveň z roku 1983. Na přelomu 20. a 21. století byl zaznamenán nejvýraznější pokles hrubé míry rozvodovosti, jenž byl zapříčiněn legislativní úpravou, která velmi omezila rozvody v prvním roce manželství a omezila zejména rozvody, v případě, že by byly v rozporu se zájmy nezletilých dětí.

2.4 Analytické ukazatele rozvodovosti na území České republiky

Obr. 5 – Vývoj úhrnné rozvodovosti a průměrné délky manželství, ČR, 1950–2013

Zdroj: ČSÚ, 2014 a, 2015 c, vlastní zpracování

Úhrnná rozvodovost je nejčastěji využívaným ukazatelem rozvodovosti, vyjadřuje úroveň rozvodovosti manželství, tedy jaký podíl z původně uzavřených manželství se rozvede. Tento ukazatel je transversální, což znamená, že vyjadřuje chování hypotetické sňatkové kohorty pro jeden kalendářní rok. I u úhrnné rozvodovosti můžeme pozorovat její téměř lineární nárůst.

Na počátku 50. let 20. století se úhrnná pohybovala okolo 10–12 %. V roce 1956 došlo v důsledku povolení rozvodu tzv. mrtvých manželství tj. rozvodu bez souhlasu nevinného manžela k výraznějšímu růstu. Hranice 20,0 % byla poprvé překročena v roce 1965, 30,0 % o deset let později, tedy v roce 1975. Od druhé poloviny 70. let 20. století se intenzita rozvodovosti pohybovala okolo 30,0 %.

K přerušení toho trendu došlo počátkem 80. let 20. století, kdy nastal opětovný růst úhrnné rozvodovosti. V roce 1996 skončilo 41,8 % manželství rozvodem, což znamená, že více než čtyři manželství z deseti uzavřených budou rozvedena. K doposud nejvýraznějšímu poklesu úhrnné rozvodovosti došlo v roce 1999, kdy její hladina vlivem změny legislativy klesla na 32,5 %. O rok později se hodnota úhrnné rozvodovosti pohybovala opět okolo 40,0 %. Doposud nejvyšší 50,0 % rozvodovost byla v roce 2010. Nicméně, poté došlo opět k mírnému poklesu. V současnosti končí rozvodem přibližně necelá polovina manželství, v roce 2014 to bylo 46,7 %.

Protože počet rozvodů po delší době trvání manželství roste, dochází k nárůstu i průměrné délky trvání manželství. Na počátku sledovaného období, tedy v roce 1989 činila průměrná délka manželství 10,3 let. Na počátku 21. století byla průměrná délka 11 let a o pět let později, tedy v roce 2005 byla překročena hranice 12 let. V roce 2007 došlo ke změně metodiky sběru dat, které se týkaly délky trvání manželství, od tohoto roku přešel ČSÚ na nový systém sběru

dat a od této doby ukončení manželství závislé na datu nabytí právní moci. V období od roku 2003 do roku 2008 je patrná stabilizace úhrnné rozvodovosti, podíl rozvodů se v tomto období pohybuje těsně pod hranicí 50,0 %.

V novém tisíciletí proběhly pouze dvě nepatrné zkrácení délky trvání manželství, jejichž rozdíl činil pouze několik málo desetinných míst a z tohoto důvodu, nelze připisovat vliv legislativních změn, mohlo jít pouze náhodný výkyv. V roce 2013 činila průměrná délka manželství 13 let, což je nejvíce od roku 1989.

2.5 Rozvodovost podle vybraných ukazatelů

2.5.1. Rozvodovost podle délky trvání manželství

Rozvodovost podle délky trvání manželství je jednou z významných charakteristik. Na základě tabulky č. 1 v příloze, si lze učinit první orientační pohled na trendy rozvodovosti dle délky trvání manželství. Přesnější pohled na rozvodovost podle délky trvání nám poskytne níže uvedený graf (obr. 6) redukováných měr rozvodovosti podle pětiletých délek trvání manželství.

V roce 1950 byl podíl rozvodů v prvním a druhém roce manželství (tj. 0–1 dokončená délka manželství) ve srovnání s rokem 2013 výrazně nižší, klesl z 13,3 %, na 4,0 %. Rozvody v prvním a druhém roce trvání manželství měly na počátku klesající tendenci, pokles byl narušen až v roce 1958, nicméně o rok později opět pokračoval. Po tomto roce nastalo krátké období mírného růstu, na které navázalo období stagnace, kdy se hodnoty pohybovali okolo 9–10 %. Po celé sledované období podílu rozvodů v prvním a druhém roce manželství se střídal trend mírného růstu, poklesu a stagnace, k žádným výrazným změnám nedocházelo. Největší meziroční pokles byl zaznamenán mezi lety 1953 a 1954, kdy procento rozvodů kleslo o 2,6 procentních bodů a naopak mezi lety 1959 a 1960 došlo k nárůstu o 0,9 procentních bodů, což je největší nárůst za sledované období. V dnešní době dochází ke snižování podílu rozvodů v prvním a druhém roce manželství.

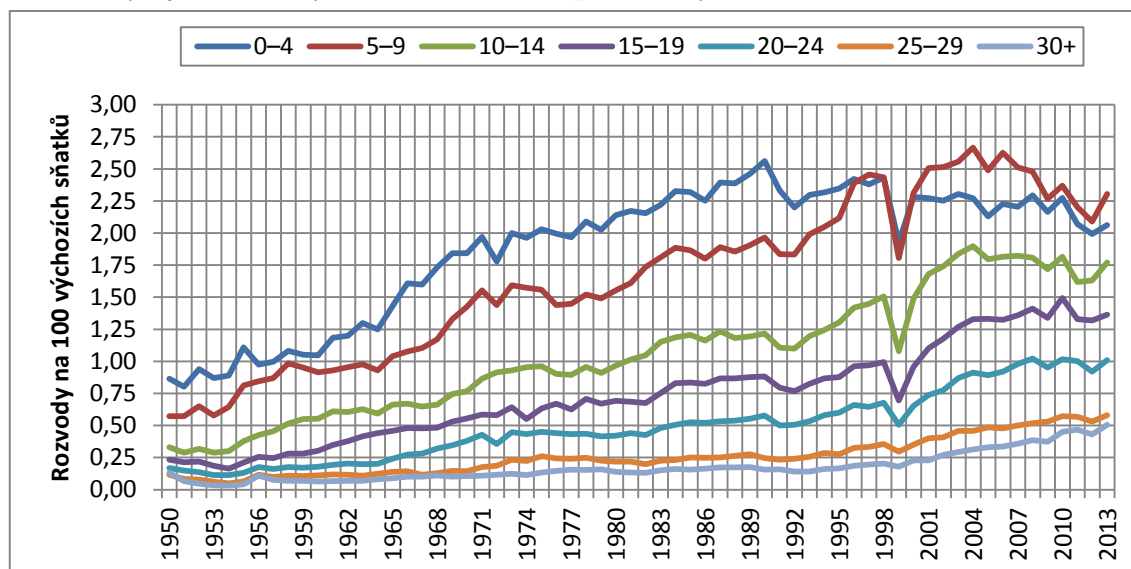
Největší procento rozvodů bylo v roce 1950 v 2–3 dokončených letech od sňatku (třetí a čtvrtý rok manželství), které výrazně rostlo až do roku 1955, poté se naopak značně snížilo z 19,0 % na 14,8 % v roce 1956, okolo této hodnoty se podíl rozvodů pohyboval až do poloviny 60. let 20. století, poté došlo opět k výraznému zvýšení, v roce 1969 činilo procento rozvodů 19,8 %, stejně jako tomu bylo již v roce 1954, šlo o doposud nejvyšší hodnotu. Od této doby podíl rozvodů ve třetím a čtvrtém roce manželství spíše klesal a nedocházelo již k výrazným krátkodobým výkyvům. Na počátku 21. století klesl podíl rozvodů při dokončené délce trvání manželství 2–3 let pod 10,0 % a na konci sledovaného období činilo procento rozvodů pouhých 8,5%. V délce trvání manželství od čtyř do pěti dokončených let od sňatku (pátý až šestý rok manželství) nedochází tak k častým a výrazným změnám jako tomu bylo v dokončené délce trvání manželství 2–3 roky. Nejvýraznější nárůst byl zaznamenán pouze na počátku období, kdy do roku 1955 vzrostl podíl rozvodů z 12,2 % na 18,3 %, tedy o 6,1 procentních bodů. Dnes činí procentuelní zastoupení těchto rozvodů 10,2 %, což je v porovnání s ostatními hodnotami do 9 dokončených let od sňatku největší současná hodnota.

Podíl rozvodů při dokončené délce trvání manželství 6–7 a 8–9 se do dnešní doby oproti ostatním délkám trvání manželství výrazně nezměnil. Zatímco podíl rozvodů manželství, která měla krátké trvání, se snižoval a procento rozvodů dlouhotrvajících manželství v čase rostlo. Což může souviset se zvýšením průměrného věku při vstupu do manželství, tudíž i poklesu mladých neuvážených manželství. Dále lze spekulovat i o tom, že tolerantnější společnost může motivovat k rozvodům i manželské páry po delší době manželství. Od poloviny 90. let 20. století začíná procento rozvodů dlouhotrvajících manželství (10+) růst, tato rostoucí tendence vrcholí u kategorie 10–14 dokončených let od sňatku na počátku 21. století a následně dochází k mírnému poklesu, kategorie 15–19 dosáhla svého procentuálního maxima v roce 2005, poté dochází též ke snížení. Poslední kategorie 20+ , která zaznamenala největší nárůst podílu rozvedených od počátku uvažovaného období, vzrostla z 17,0 % v roce 1950 na 29,9 % v roce 2013, to je téměř o 13 procentních bodů více. U dlouhotrvajících manželství se rozvádějí zejména manželé, kteří mají dospívající nebo už dospělé děti. A rozvod se pro ně stává poměrně jednoduchým a rychlým procesem, jelikož se soud, již nezabývá, zda je rozvod v rozporu se zájmy nezaopatřených dětí.

Dlouhodobě nejvyšších hodnot nabývala intenzita rozvodovosti do 5 let od uzavření sňatku (0–4 dokončená doba trvání manželství), míra rozvodovosti v tomto intervalu vrcholí v roce 1990 hodnotou 2,56 rozvodů na 100 výchozích sňatků. V sedmdesátých letech došlo oproti předešlým rokům ke zpomalení růstu rozvodovosti u všech délek trvání manželství, oproti rokům předešlým. Později, od počátku osmdesátých let začalo být tempo růstu opět strmější. Výrazné, ale pouze krátkodobé snížení úrovně rozvodovosti nastalo po změně politické situace v České republice na začátku 90. let 20. století. V důsledku legislativní změny z 1. srpna 1998, která zpřísnila rozvody manželství s nezletilými dětmi, míra rozvodovosti v roce 1999 prudce klesla u všech délek trvání manželství, následující rok se ovšem znovu vrátila na svou původní hodnotu.

Na počátku 21. století se výrazně zvyšuje intenzita rozvodovosti po 5–9 dokončených letech manželství (viz obr. 6). V roce 2000 intenzita tohoto intervalu definitivně předstihla křivku rozvodovosti 0–4 dokončených let trvání manželství a o 4 roky později překonala doposud nejvyšší hodnotu míry rozvodovosti dle délky trvání manželství. Na základě dat lze konstatovat, že zejména krátce trvající manželství (0–4 a 5–9 let trvání manželství) se nejčastěji rozvádějí a jejich citlivost na vnější faktory je větší, tudíž jejich vývoj vykazuje nejmenší stabilitu.

V posledních letech došlo ke snížení rozvodovosti v prvních deseti letech po sňatku (0–9 dokončených), naopak rostoucí tendenci měla rozvodovost ve vyšších letech. K nejvýraznějším změnám, tj. růstu došlo v intenzitě rozvodovosti po 25 a více letech manželství. I když za vnější faktor, který nejvíce ovlivňuje intenzitu rozvodovosti se považuje legislativa, tak její vliv byl patrný pouze krátkodobě a ovlivnil zejména rozvodovost mladých manželství, u déletrvajících manželství měla legislativa zanedbatelný dopad.

Obr. 6 – Vývoj redukováných měr rozvodovosti podle délky trvání manželství, ČR, 1950–2013

Zdroj: ČSÚ, 2013 a, vlastní zpracování

Poznámka: míry jsou průměrné hodnoty ve skupinách délek trvání manželství

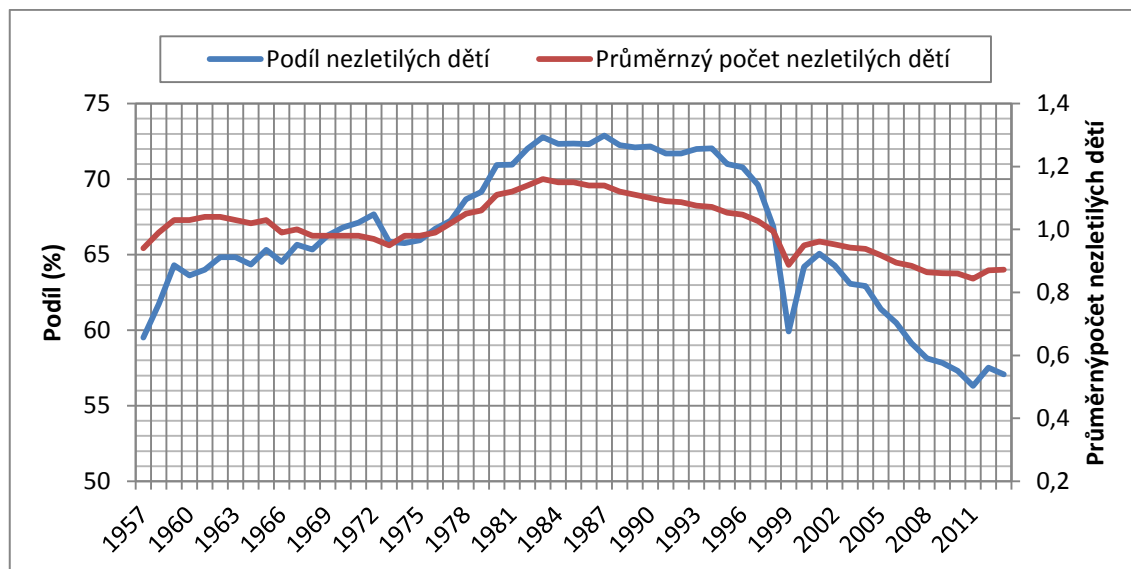
Největší výkyvy redukováných měr rozvodovosti vykazují křivky, které nabývají nejvyšších hodnot, což jsou intenzity do 9 dokončených let po uzavření manželství, u dlouhodobějších manželství můžeme pozorovat pouze minimální oscilace. Dlouhodobě přetrvává profil závislosti intenzity rozvodovosti na době uplynulé od sňatku. Čím déle manželství přetrvává, tím se stává stabilnějším a intenzita rozvodovosti slábne.

2.5.2. Rozvodovost podle počtu nezletilých dětí

Průběh rozvodu ovlivňuje též fakt, zda mají manželé nezletilé děti či nikoli. V případě že mají manželé děti, netýká se rozvod pouze rozvádějících se, ale i jejich dětí, které toto období snášejí možná ještě hůře než jejich rodiče. V důsledku zvyšující se rozvodovosti s nezletilými dětmi vzniká velké množství neúplných rodin, kde jsou děti v 90 % vychovávány pouze matkou.³

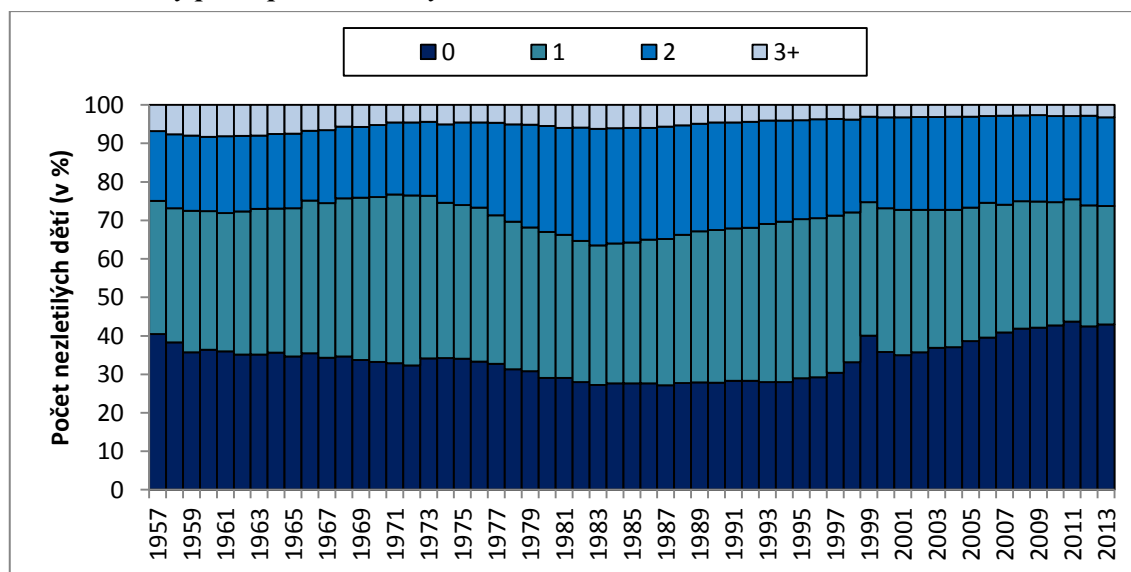
³ Neúplné rodiny jsou známy již z dob minulých, ale vznikaly v důsledku vysoké úrovně úmrtnosti

Obr. 7 – Vývoj podílu rozvedených manželství bez a s nezletilými dětmi a průměrný počet nezletilých dětí při rozvodu, ČR, 1957–2013

Zdroj: ČSÚ, 2013 a, 2015 c, vlastní zpracování

Obr. 8 Rozvody podle počtu nezletilých dětí, ČR, 1950–2013

Zdroj: ČSÚ, 2013 a, vlastní zpracování

Podíl rozvedených manželství s nezletilými dětmi do 90. let mírně stoupal. V roce 1980 byl poprvé podíl rozvedených manželství s nezletilými dětmi 70 % a do roku 1996 neklesl pod tuto hodnotu. V tomto období, přesněji v roce 1987 dosáhlo procento rozvodů s nezletilými dětmi doposud nejvyšší hodnoty (72,9 %). Zlom v mírně rostoucím trendu nastal ve druhé polovině 90. let, jelikož začala klesat porodnost a počet dětí v rodině, tento pokles vedl ke změně struktury rozvodovosti dle počtu nezletilých dětí. Od roku 1995, se podíl rozvodů s nezletilými dětmi každým rokem snižuje, což lze považovat za pozitivní trend. Pouze v roce 2012 byl zaznaménán mírný nárůst, nicméně následující rok dochází opět ke snížení podílu rozvodů s nezletilými dětmi (viz obr. 7). Tento trend se kladně projevil i ve snižování průměrného počtu

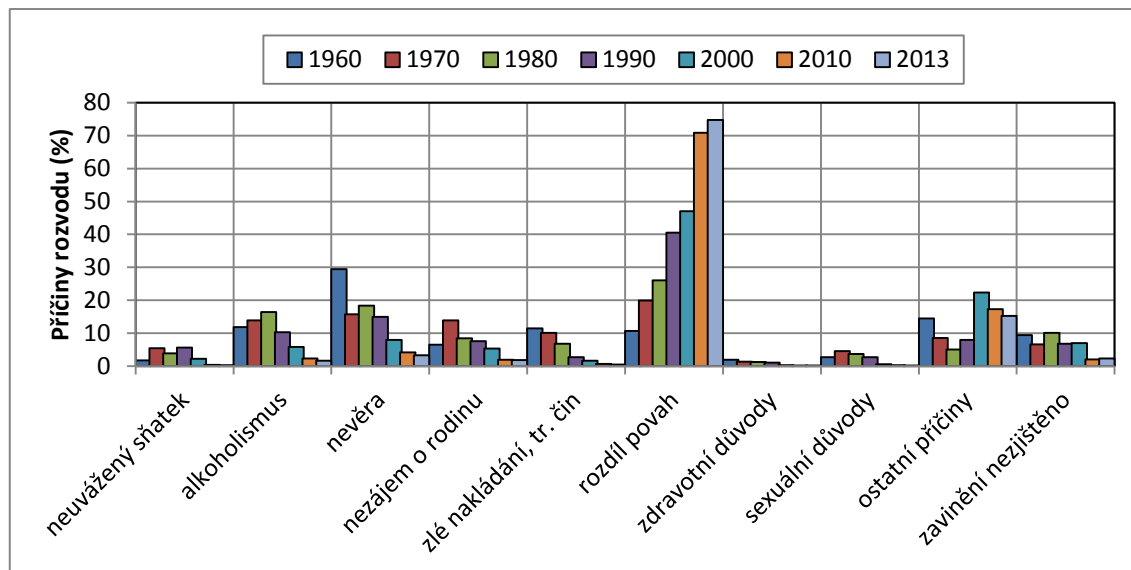
dětí v rozvádějících se manželství. Od roku 1995 poklesl průměrný počet dětí z hodnoty 1,05 na současných 0,87 dítěte na jeden rozvod. (viz obr. 9)

V roce 1998 došlo ke zpřísnění podmínek pro rozvody s nezletilými dětmi. Od této legislativní změny se očekávalo výrazné snížení rozvodů s dětmi, k dlouhodobému efektu však nedošlo. Tyto změny se výrazně projevily pouze v roce 1999, kdy došlo oproti roku 1998 k značnému poklesu z 66,9 % rozvodů manželství s nezletilými dětmi na 59,9 % rozvodů s nezletilými dětmi což je 6,9 procentních bodů. V roce 1999 činil podíl bezdětných rozvedených manželství 40 %, což se v předchozích letech stalo pouze v roce 1957, kdy se začaly sledovat rozvody podle počtu nezletilých dětí. Nicméně o jediný rok později nastalo opět zvýšení. V roce 2007 kleslo procento rozvodů s nezletilým/i dítětem/děti pod 60,0 % a tato procentuelní hodnota již nebyla překročena. Ve stejný rok vrostl také podíl rozvodů bezdětných manželství nad 40 %, jako tomu bylo v roce 1999. Situace rozvodů s nezletilými dětmi se od roku 2009 poměrně stabilizovala a pohybuje se okolo hodnoty 57 %. Rostoucí trend rozvodů manželství bez nezletilých dětí trvá až současnosti, kdy se jedná o rekordních 42,9 % rozvodů bezdětných manželství. Procento rozvodů s nezletilými tedy od počátku sledovaného období kleslo o 2,4 procentních bodů. Na základě dat těchto výsledků můžeme říci, že nezletilé dítě není v české společnosti žádnou překážkou pro rozvod.

Na rozvodovost s nezletilými dětmi má vliv jejich počet. Všeobecně platí, že nejvíce se rozvádějí ti, kteří mají jedno dítě, poté manželé se dvěma dětmi a jen ve velmi malém množství rodiny se třemi a více dětmi. Manželství s jedním nezletilým dítětem představovala i nadále představují přes polovinu rozvádějících se. V roce 2013, byl podíl zaniklých manželství s jedním nezletilým dítětem nejnižší od roku 1957, kdy se začaly rozvody podle počtu nezletilých dětí statisticky evidovat. Podíl rozvádějících se, kteří mají dvě děti, se od roku 1957 pohyboval okolo 18–19 %, až v roce 1974 překročil 20 % a od tohoto roku má rostoucí tendenci. Po dosažení 30,3 % rozvodů se dvěma nezletilými dětmi v roce 1983 se podíl rozvedených se dvěma dětmi dlouhodobě snižuje. Ve 21. století je procento rozvodů se dvěma nezletilými dětmi relativně stabilní a pohybuje se okolo 23 %. Rodiny s třemi a více dětmi mají nejmenší riziko zániku, jelikož vykazují dlouhodobě nízké procentuální hodnoty, které nepřesáhli 9 % a od roku 1999 se pohybují okolo 3 %.

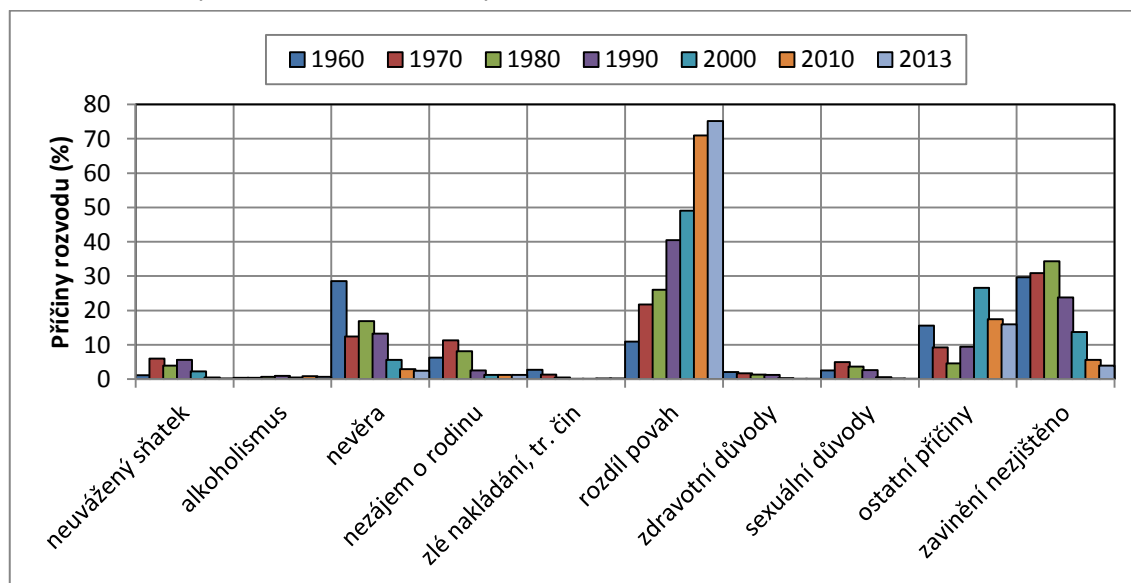
2.5.3. Rozvodovost podle příčiny rozvratu manželství

Zatímco dříve podávala žena asi polovinu návrhů na rozvod, dnes je to více jak 60 % návrhů na rozvod, které jsou iniciativou právě žen. Většinou jde ovšem jen o formální záležitost, jelikož se k tomuto návrhu často připojí i partner. Příčiny rozvratu manželství jsou každoročně publikovány odděleně pro muže a ženy, pro obě pohlaví jsou data rozděleny na základě deseti kódů, každý z nich představuje různé příčiny rozvratu manželství. Nesmíme zapomenout, že tyto soudně zjištěné příčiny nám zpravidla neposkytují informace o skutečném důvodu rozvratu manželství, jde pouze o velmi hrubou informaci. V případě, že se manželé vzájemně dohodnou na rozvodu, soudci se obvykle již nepokouší zjistit skutečnou příčinu rozvratu. (Kučera, M. 1994. s. 101)

Obr. 9 – Příčiny rozvodu na straně muže, ČR, 1960–2013

Zdroj: ČSÚ, 2015 c, vlastní zpracování

Poznámka: údaje v grafu jsou počítána pro každý rok

Obr. 10 – Příčiny rozvodu na straně ženy, ČR, 1960–2013

Zdroj: ČSÚ, 2015 c, vlastní zpracování

Poznámka: údaje v grafu jsou počítána pro každý rok

Jediný výraznější rozdíl mezi příčinou rozvodů u mužů a žen můžeme pozorovat jen u alkoholismu mužů jako příčině rozvodu, který v roce 1980 zapříčinil 16,4 % rozvodů, zatímco zavinění rozvodu alkoholismem žen, nepřesáhlo za sledované období 1%. Šlo tedy o nejméně uváděnou příčinu na straně žen. Postupem času se snižuje podíl extrémních příčin rozvratu manželství (alkoholismus, zlé nakládání a trestný čin). Podíváme-li se například na již zmíněný alkoholismus mužů, který v roce 1980 zavinil 16,4 % rozvodů, do dnešní doby klesla tato hodnota pouze na 1,6 %. Podobně na tom byla příčina zlé nakládání a trestný čin muže, který mohl za 11,4 % rozvodů na počátku sledovaného období, v současnosti jde o 0,5 % rozvodů.

Naopak dnes obě pohlaví nejčastěji udávají jako důvod rozvratu manželství rozdíl povah, názorů a zájmů. Tato příčina dominuje již od 90. let, k největší nárůstu došlo ovšem po roce 1998, kdy vyšla v platnost novela zákona č. 91/1998 Sb., která zavedla tzv. nesporný rozvod se zjednodušením projednáváním, kdy se nově nezjišťují příčiny rozvratu manželství.

V souvislosti s touto legislativní úpravou došlo ke změně struktury rozvodovosti podle příčin rozvodů. V roce 1990 se u obou pohlaví rozvedlo z tohoto důvodu 40 % manželství. V roce 2010 uvádělo tuto příčinu dokonce 70% rozvádějících se mužů i žen a o tři roky později se procento rozvodů opět zvýšilo zhruba na 75%. Z toho lze usoudit, že v případě rozvratu manželství partneri nechtějí, aby jejich skutečné problémy vypluly na povrch a většinou se shodnou na společensky nepřijatelnější příčině, což je právě rozdíl povah, názorů a zájmů.

Druhou nejčastější příčinou rozvodů na straně mužů je nevěra, má však klesající tendenci, pro nevěru bylo v 60. letech rozvedeno 29,4 % párů a nyní je to 3,2 %. Na straně ženy došlo také k výraznému poklesu rozvodů, jejichž příčinou byla nevěra z 28,6 % na současných 2,4 %. Nezáměr o rodinu se týká též zejména mužů, i když rozdíl není tak výrazný, většinou jde o pár desetin procent. Například v roce 1960, šlo o 6,5 % rozvodů na straně muže a 6,3 % na straně ženy, nyní je to 1,8 % na straně muže a 1,2 % na straně ženy. Do 90. let soud často nezjistil příčinu rozvratu na straně ženy, na počátku sledovaného období tato kategorie dokonce i dominovala s 29,7 %. V 70. letech a v 90. letech byl nevážený sňatek příčinou více jak 5,0 % rozvodů u obou pohlaví. Dnes tento fenomén stále klesá a dosahuje 0,2 %. Vyšší podíl rozvodovosti na základě neuváženého sňatku mohl souviset s vysokou sňatečností v nízkém věku, která se často pojila s brzkou plodností mladých žen. Navíc byla větší dostupnost výhodných novomanželských půjček a právě v 70. letech byla přijata velmi významná opatření, která podporovala mladé rodiny, mezi jinými i půjčky určené právě mladým lidem. V roce 1990 se počet sňatků a následné ukazatele sňatečnosti zvýšily z důvodu připravovaného zrušení státní garance novomanželských výpůjček od 1. 1. 1991. (Kučera, M. 1994. s. 88) V současnosti se zvyšuje průměrný věk při vstupu do manželství a proto lze předpokládat, že dochází ke snížení podílu rozvodů z důvodu neuváženého sňatku.

Od roku 2007 není statistika příčin rozvratu manželství zcela srovnatelná s lety předchozími, jelikož došlo k úpravě způsobu sběru dat o rozvodech. Od tohoto roku došlo k ještě většímu zvýšení podílu rozvodů na rozdíl povah, názorů a zájmů, protože tato kategorie byla již jediná, do které se zařazovaly případy, kdy soud nezjišťoval důvod rozvratu manželství.⁴ V předchozím období se tyto příčiny zařazovaly také do kategorie ostatní. (Němečková, M. Štyglerová, T. 2010 s. 164) Také díky tomuto dosahují nyní rozvody z důvodu rozdílu povah, názorů a zájmů, tak vysokých hodnot.

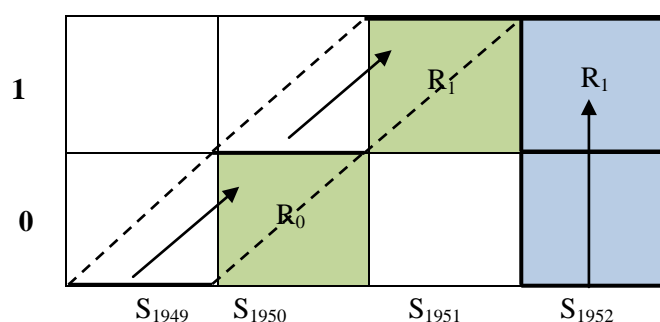
⁴ Příčina rozvratu se nezjišťovala od roku 1998 při rozvodu vzájemnou dohodou.

Kapitola 4

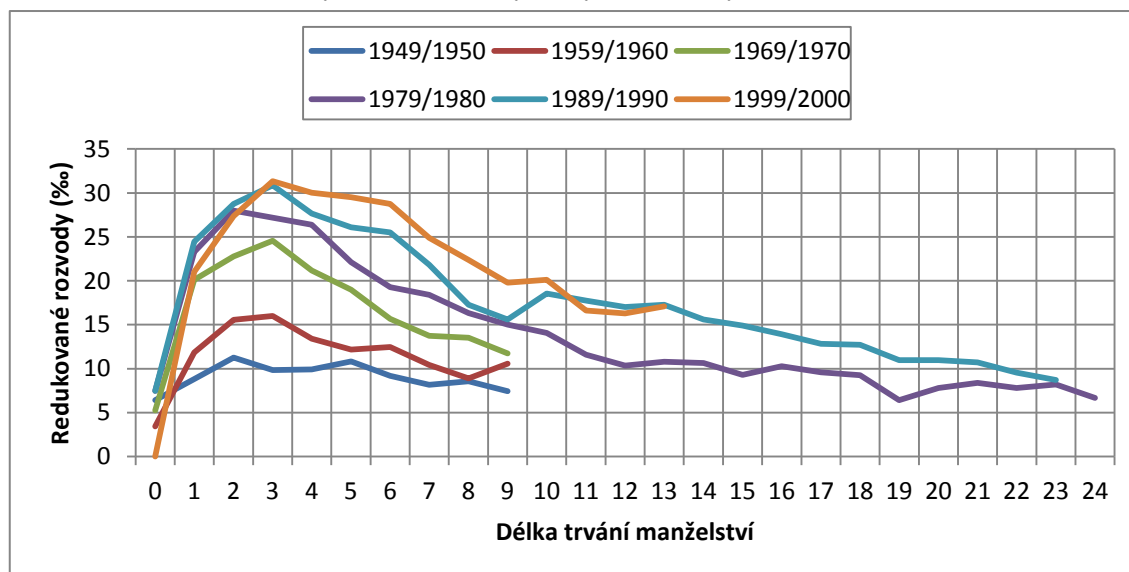
4 Rozvodovost vybraných sňatkových kohort

V rámci této kapitoly se pomocí kohortní analýzy rozvodovosti podíváme na rozvodovost z dlouhodobého hlediska v závislosti na délce trvání manželství a získáme tím reálnější pohled na vývoj úrovně rozvodovosti. Longitudinální analýza nám umožňuje získat přesnější výsledky, jelikož studuje jev z dlouhodobého hlediska a využívá reálných sňatkových kohort na rozdíl od transversálního, který studuje kohortu fiktivní, během přesně vymezeného kalendářního období.

Longitudinální pohled x Transversální pohled

V České republice se data za rozvody dlouhodobě třídila dle dokončených let trvání manželství, nikoliv podle roku sňatku, respektive podle obou znaků. Patří tedy do třetího hlavního souboru událostí a pokaždé odpovídají dvěma sousedním sňatkovým kohortám. Vzhledem k odlišnému způsobu třídění dat dle délky trvání manželství v Československu můžeme rozvodovost dvou sousedních sňatkových kohort sledovat pouze do devíti dokončených let po sňatku po jednotkách. V období 1992–2006, máme k dispozici podrobnější pohled na data a to po jednotkách do dvaceti čtyř dokončených let po uzavření manželství. Od roku 2007 do současnosti jsou již k dispozici podrobná data všechny zaznamenané délky trvání manželství.

Obr. 11 – Redukované míry rozvodovosti vybraných sňatkových kohort, ČR

Zdroj: ČSÚ, 2015 d, vlastní výpočty

V grafu č. 9 lze pozorovat vývoj intenzit rozvodovosti vybraných sňatkových kohort. Při delším trvání manželství se intenzita rozvodovosti s každou následující sňatkovou kohortou zvětšuje, tento trend potvrzuje i postupné prodlužování průměrné délky trvání manželství. (viz kapitola 3.4) Výjimkou je pouze sňatková kohorta 1999/2000, kdy došlo mezi jedenáctým a třináctým dokončeným rokem od sňatku k mírnému poklesu v porovnání s předchozí sňatkovou kohortou. Nejnižší rozvodovost je patrná u nejstarší sňatkové kohorty 1949/1950, tato kohorta dosáhla svých nejvyšších hodnot ve druhém dokončeném roce po uzavření manželství, poté následuje mírný pokles pod hladinu 10 %. Ke zvýšení intenzity rozvodovosti došlo v 5 letech dokončených od sňatku, což mohlo souviset s novelizací zákona s platností od roku 1955, v rámci této novelizace byl umožněn rozvod i bez souhlasu nevinného manžela.

Sňatková kohorta 1959/1960 zaznamenala nejvýznamnější pokles úrovně rozvodovosti ve čtvrtém roce dokončeném od sňatku, což může souviset s účinností zcela nového zákona o rodině, který vyšel v platnosti 1. 1. 1964. V rámci této úpravy bylo zavedeno obligatorní smírčí řízení, bez jehož kladného výsledku manželství nelze rozvést.

Úroveň rozvodovosti sňatkových kohort roste, každá následující uvažovaná sňatková kohorta nabývá vyšších hodnot než kohorta předchozí. Zlom nastává až u sňatkové kohorty 1999/2000, kdy došlo k poklesu intenzity rozvodovosti do dvou let dokončených od sňatku, poté rostoucí trend intenzity rozvodovosti následných kohort pokračuje, stejně jako tomu bylo u kohort předešlých až do 11 let dokončených od sňatku, kdy došlo k mírnému poklesu oproti předchozí sňatkové kohortě. Tato sňatková kohorta je také zajímavá, svojí nulovou hodnotu v prvním roce trvání manželství (0 dokončeném), která souvisí s přijetím nové legislativní změny s účinností od 1. srpna 1998, součástí novelizace zákona o rodině bylo, že manželství nelze rozvést v prvním roce trvání manželství. Pokud šlo o úroveň rozvodovosti po prvním dokončeném roce od sňatku, došlo k výraznému zjednodušení rozvodu, tudíž by se dalo předpokládat, že se rozvodovost sňatkových kohort se výrazně zvýší, u prvních let dokončených od uzavření manželství je tomu právě naopak, jak již jednou bylo řečeno, intenzita rozvodovosti klesla, poté úroveň oproti předchozím sňatkovým kohortám nepatrně rostla a ke konci

sledovaného období opět klesala. Výraznější nárůst můžeme pozorovat až po delší době trvání manželství, mezi osmým a devátým rokem od sňatku.

Nejvyšších hodnot dosáhla sňatková kohorta 1999/2000 ve třech dokončených letech od sňatku (31,3 ‰). Nejvyšší nárůst redukovaných měr rozvodovosti byl zaznamenán ve třech letech dokončených od uzavření manželství mezi sňatkovou kohortou 1949/1950 a 1999/2000, kdy intenzita rozvodovosti vzrostla o 21,5 promilových bodů (zvýšení z 9,8 ‰ na 31,3 ‰). Mezi třetím a desátým dokončeným rokem od uzavření manželství se úroveň rozvodovosti ve všech vybraných sňatkových kohortách zvyšovala bez jakéhokoli poklesu redukovaných měr rozvodovosti, v žádné kohortě nedošlo ke snížení ve srovnání s kohortou předchozí.

U nejmladší sňatkové kohorty míry redukovaných rozvodů oproti předchozí sňatkové kohortě klesaly mezi prvním a druhým dokončeným rokem od sňatku a mezi jedenáctým a třináctým dokončeným rokem od uzavření manželství. Jde o první pokles redukovaných měr rozvodovosti ve vybraných sňatkových kohortách.

Tab. 3: Vývoj kumulativních redukovaných měr rozvodovosti v % vybraných sňatkových kohort, ČR

Délka trvání manželství	Sňatková kohorta					
	1949/1950	1959/1960	1969/1970	1979/1980	1989/1990	1999/2000
0	0,6	0,3	0,5	0,7	0,7	0,0
1	1,5	1,5	2,5	3,1	3,2	2,1
2	2,7	3,1	4,8	5,9	6,1	4,8
3	3,6	4,7	7,3	8,6	9,2	8,0
4	4,6	6,0	9,4	11,2	11,9	11,0
5	5,7	7,2	11,3	13,4	14,5	13,9
6	6,6	8,5	12,9	15,4	17,1	16,8
7	7,4	9,5	14,2	17,2	19,3	19,3
8	8,3	10,4	15,6	18,8	21,0	21,5
9	9,0	11,5	16,8	20,3	22,5	23,5
10				21,7	24,4	25,5
11				22,9	26,2	27,2
12				23,9	27,9	28,8
13				25,0	29,6	30,5
14				26,1	31,2	
15				27,0	32,7	
16				28,0	34,0	
17				29,0	35,3	
18				29,9	36,6	
19				30,6	37,7	
20				31,4	38,8	
21				32,2	39,9	
22				33,0	40,8	
23				33,8	41,7	
24				34,5		

Zdroj: ČSÚ, 2015 b, vlastní zpracování

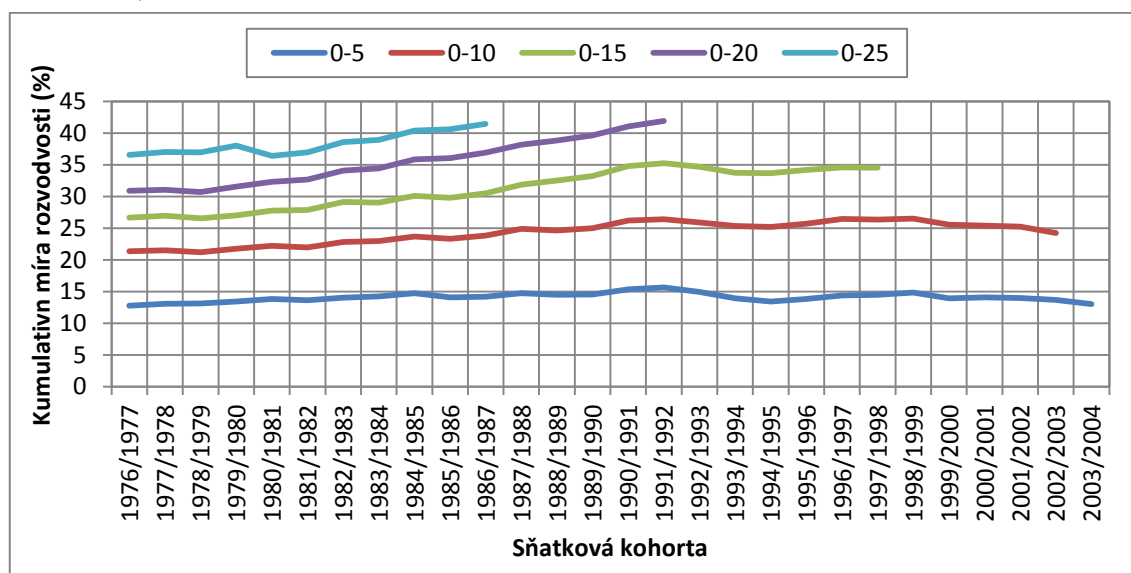
V nejstarší sňatkové kohortě byla konečná rozvodovost v devíti dokončených letech 9 ‰, což je nejmenší hodnota z porovnávaných sňatkových kohort (viz tab. 3). U této sňatkové kohorty si můžeme povšimnout, že s každým dalším dokončeným rokem se zvýšil podíl rozvodů o přibližně 1 procentní bod. Podobně je na tom i sňatková kohorta 1959/1960, kde došlo ovšem ke snížení rozvodů v prvním roce trvání manželství oproti předchozí sňatkové

kohortě, tento prvotní pokles se kompenzoval již ve třech a čtyřech dokončených letech od sňatku, kdy rozvodovost stoupala o více jak 1,5 procentních bodů.

Ve sňatkové kohortě 1969/1970, se největší procento rozvodů uskutečnilo mezi prvním a čtvrtým dokončeným rokem od uzavření manželství. Konečná rozvodovost této kohorty byla 16,8 % a to v 9 dokončených letech od uzavření sňatku. Rozvodovost sňatkové kohorty 1979/1980 můžeme vzhledem k lepší dostupnosti dat sledovat až do 24 let dokončených od vstupu do svazku manželského, konečná rozvodovost této kohorty činila 34,5 %, nejvíce se rozváděla mladá manželství, jako tomu je u předchozí sňatkové kohorty. Rozvodovost předposlední uvažované kohorty se v prvních 5 dokončených letech od sňatku výrazně nelišila od sňatkové kohorty 1979/1980, k výraznějšímu nárůstu rozvodovosti došlo až po delší době trvání manželství (10+), konečná rozvodovost dosáhla 41,7 %.

V nejmladší sňatkové kohortě činila konečná rozvodovost ve 13 dokončených letech 30,5 %, tato hodnota je o 10 procentních bodů nižší, než byla ve sňatkové kohortě 1979/1980.

Obr. 12 – Intenzita rozvodovosti sňatkových kohort 1976/1977–2003/2004 podle délky trvání manželství, ČR

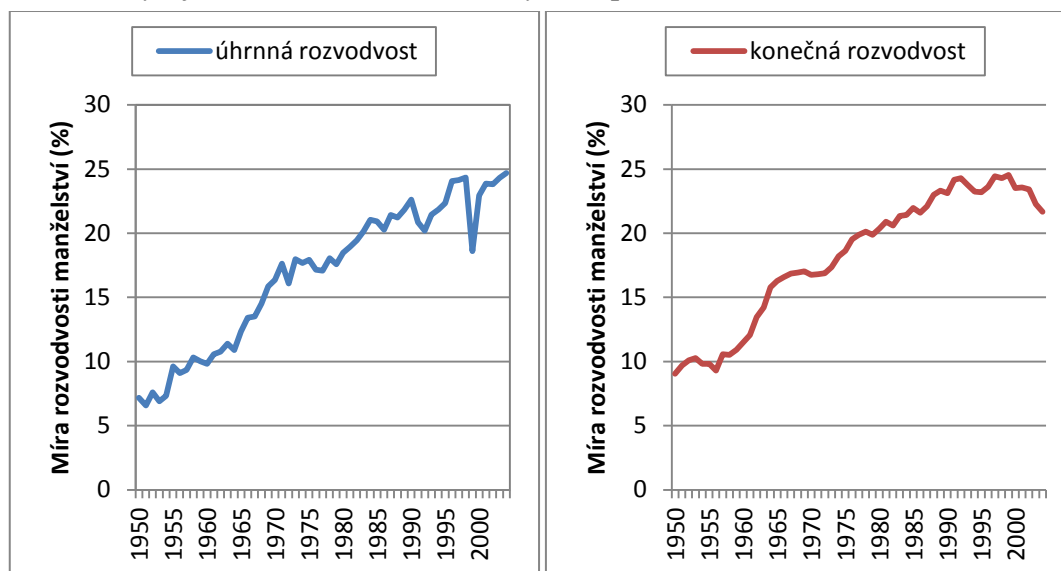
Zdroj: ČSÚ, 2015 d, vlastní výpočty

Pomocí kumulativních součtů lze zjistit, jaké procento rozvodů se uskutečnilo do určitých let od uzavření sňatku. Po pěti letech od vstupu do manželství se kumulativní míra rozvodovosti liší pouze nepatrně, po delší době trvání manželství je rostoucí trend míry rozvodovosti již znatelnější, což v praxi znamená, že manželské páry, které přísluší mladším věkovým kohortám, mají větší úroveň rozvodovosti. Po více letech od uzavření sňatku dochází k větší diferenciaci mezikohortních rozdílů. Pokud se podíváme na jednotlivé sňatkové kohorty, je odchylka patrná obzvláště u sňatků uzavřených v roce 1991, kdy dochází k nárůstu intenzity rozvodovosti. Tento nárůst byl odrazem vysoké sňatečnosti v roce 1990, z důvodu plánovaného zrušení výhodných manželských výpůjček.⁵

⁵ Novomanželské výpůjčky byly zrušeny 1. 1. 1991

Zvýšenou míru rozvodovosti prozatím vykazuje též sňatková kohorta 1998. (Němečková, M. Štyglarová, T. 2010. S. 162) A naopak k mírnému poklesu úrovně rozvodovosti dochází ke konci sledovaného období ve sňatkové kohortě 2002/2003 a 2003/2004, která vykazuje druhou nejnížší procentuelní hodnotu kumulativních součtů do 5 dokončených let od sňatku za celé sledované období.

Obr. 13 – Vývoj rozvodovosti 0–9 dokončených let po sňatku, 1950–2004, ČR

Zdroj: ČSÚ, 2015 d, vlastní výpočty

Z důvodu třídění dat pouze do 9 dokončených let od sňatku v minulosti, lze porovnávat vývoj počtu redukováných rozvodu pouze do devíti let. Longitudinální i transversální křivky, mají po celé sledované období, téměř shodný průběh (viz obr. 13). Což znamená, že trendy podle jednotlivých kalendářních let relativně vystihují chování sňatkových kohort.

Při pohledu na vývoj konečné rozvodovosti, rozvodovost sňatkových ročníků v ČSR rostla souvisle, do roku 1980 byla patrná dvě výrazné zpomalení, u sňatkových kohort 1950–1955 a 1964–1971. V druhé polovině šedesátých let, mohla vzestupný trend pozastavit snižující se intenzita sňatečnosti svobodných, především žen, též došlo k výrazné změně společenského klima. Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let vyšly v platnosti nová populační opatření, které se v závěru tohoto období začaly též projevovat. Zejména šlo o opatření, jež se orientovaly na rození dětí druhého a třetího pořadí, které se v 70. letech rodily, zrovna těmito sňatkovým kohortám. (Rychtaříková, J. Tutterová, J. 1989 s. 213). Krátkodobé zastavení růstu bylo zaznamenáno i po vzniku samostatné České republiky v roce 1993, které trvalo do roku 1995. Další pokles nastal po roce 1999 a trvá až do konce sledovaného období, tedy roku 2004, tento pokles mohla způsobit úprava zákona z roku 1998, především novela zákona o rodině 91/1998 Sb. §25, v rámci níž došlo k omezení rozvodů manželství s nezletilými dětmi.

Kapitola 5

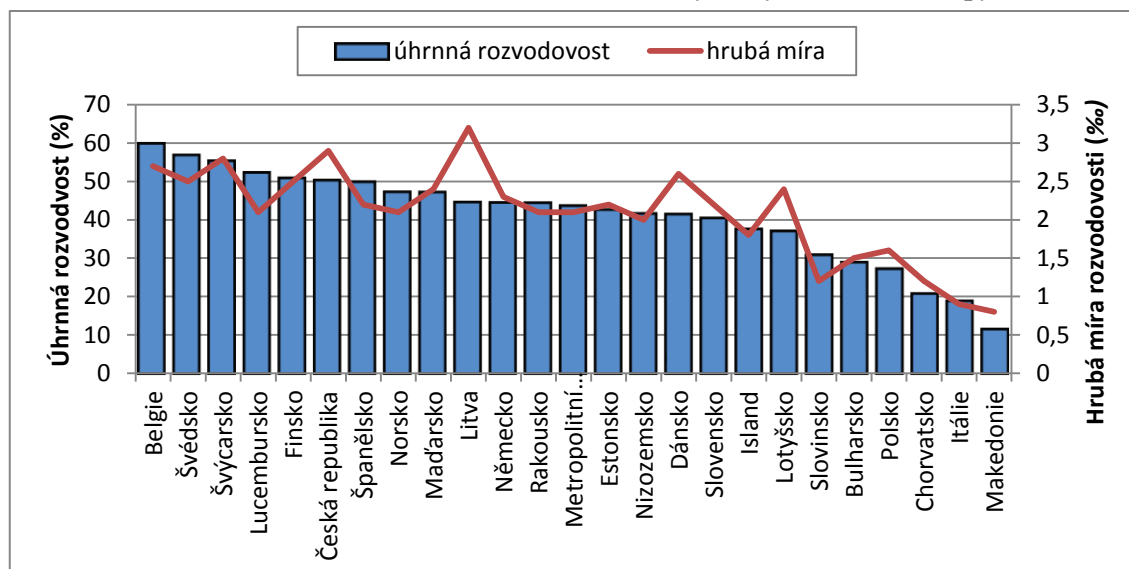
5 Mezinárodní srovnání rozvodovosti

V současné době lze manželství legálně rozvést téměř ve všech evropských státech s výjimkou Vatikánu. Ve většině evropských zemí byl rozvod umožněn v průběhu devatenáctého století. Nejstarší právní předpisy v Evropě byly na Islandu, kde byl rozvod možný od 16.

Století a ve Francii a Lucembursku od konce 18. století. Naopak relativně nedávné právní předpisy jsou na Maltě a v Irsku. V některých zemích Evropy existuje nařízení týkající se minimální doby, během které musí manželé žít odděleně, aby bylo možné manželství rozvést. Mezi tyto země patří i Česká republika, dále pak Irsko, Slovenská republika, Itálie a Španělsko. Tato doba je u každého státu jiná. U sedmi zemí je podmínkou rozvodu, úprava poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. (Česká republika, Slovensko, Bulharsko, Irsko, Norsko Slovensko a Španělsko)

V mezinárodním srovnání se Česká republika řadí mezi státy s vysokou úrovní rozvodovosti, jako jsou Skandinávské země, Švýcarsko, Německo, Belgie, Španělsko a Lucembursko. V těchto státech se rozvádí každé druhé manželství. Naproti tomu země s nejnižší úrovní rozvodovosti v Evropě jsou země s vyšší religiozitou, především Itálie, dále pak Chorvatsko, Polsko a Makedonie, což může do určité míry souviset se špatnou ekonomickou situací země, nízká úroveň rozvodovosti v Makedonii může být zapříčiněna též značnou izolací od ostatních států Evropy, tudíž vliv trendu vysoké rozvodovosti v ostatních Evropských státech není tak značný. Mezinárodní srovnání je relativně obtížné vzhledem k odlišné legislativě. Růst rozvodovosti v evropských zemích je spojován zejména s postupnou liberalizací rozvodové legislativy, s růstem individualismu a se zvyšující se ekonomickou aktivitou žen. Pro mezinárodní srovnání je nejvhodnější ukazatel úhrnné rozvodovosti. (Kalibová, K. 2007. s. 37)

Kromě legislativních změn má na rozvodovost vliv také populační politika, úroveň sňatečnosti dané země a celá řada sociální a společenských faktorů, jako je například religiozita, kultura, tradice. (Kalibová, K. 2002 s. 32)

Obr. 14 – Mezinárodní srovnání úrovně rozvodovosti ve vybraných státech Evropy, 2010

Zdroj: EUROSTAT, 2015 e, vlastní výpočty

Pokud bychom rozdělovali Evropu na základě úrovně rozvodovosti, tak jde spíše o rozdělení na severní a jižní, než na západní a východní Evropu. Při pohledu na obrázek č. 14, je zřejmé, že některé země se staví k rozvodům mnohem více liberálně. Hrubá míra rozvodovosti se v Evropě roce 2010 průměrně pohybovala okolo 2,1 ‰.

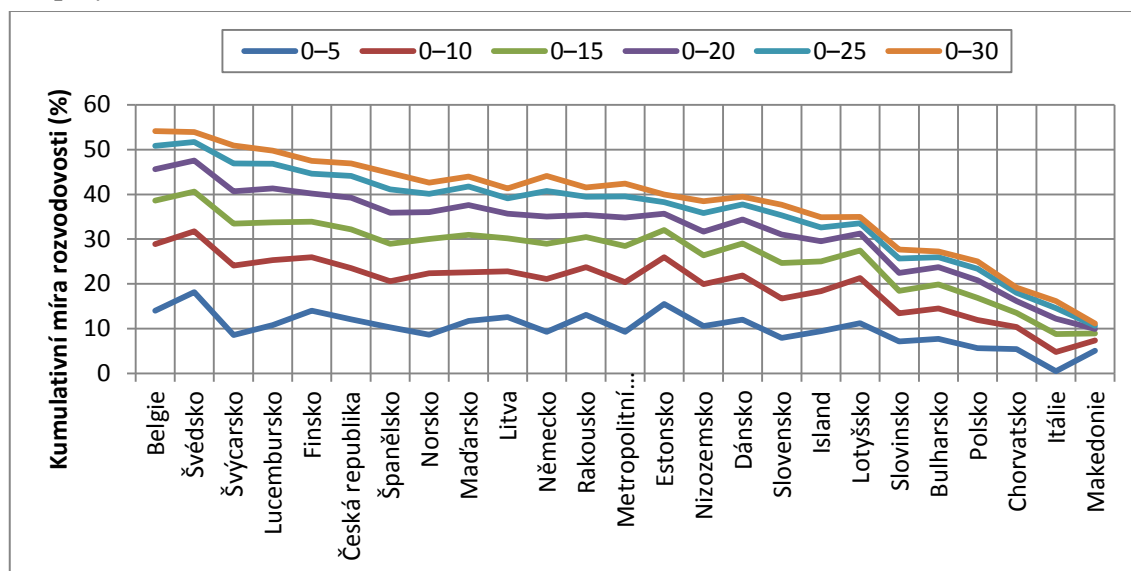
Země s nejvyšší úrovní rozvodovosti byla v roce 2010 Belgie, s téměř 60,0 % rozvodů, klíčovým faktorem pro tak vysokou intenzitu rozvodovosti mohou být dlouhotrvající nepokoje v zemi a s tím související úpadek církve. Naopak druhou nejnižší úhrnnou rozvodovost (po Makedonii) a hrubou míru rozvodovosti má Itálie, z důvodu silné náboženské tradice. Rozvod v Itálii je možný až od roku 1970, což je ve srovnání s ostatními státy Evropy o desítky let později. Rozvod není v Itálii tak jednoduchý v porovnání s Evropou, v případě odloženého rozvodu může proces trvat i několik let. Příčina rozvratu manželství se v Itálii zjišťuje u každého rozvodu, i když jde o rozvod za souhlasu obou manželů. Při odloženém rozvodu lze žádat o rozvod manželství až po uplynutí tří let od počátku odloučení manželství, ten určí příslušný soud. Dnešním rokem je podmínka tří let odděleného manželství, zkrácena na jeden rok a předpokládá se teda nárůst úrovně rozvodovosti. Itálie stále patří k zemím s nejpomalejším rozvodovým systémem v Evropě.

Úhrnná rozvodovost na Slovensku je ve srovnání s úhrnnou rozvodovostí v České republice o necelých deset procentních bodů nižší. A to, i přestože bylo po roce 1950 u obou států stejné rozvodové právo. Rozdíl může být historický, neboť Slovensko mělo vždy nižší úroveň rozvodovosti oproti současné České republice. Tato skutečnost může souviset zejména s větší religiozitou a konzervativností Slovenska. Vztahem mezi rodinnými záležitostmi a náboženstvím se zabývá i Olga Nešporová, ve svém článku: Jak náboženství ovlivňuje rodinný život „V dnešních společnostech zejména platí, že většinově římskokatolické a pravoslavné společnosti jsou v rodinných i dalších záležitostech obecně konzervativnější než společnosti většinově protestantské.“ (Nešporová, O. 2010)

Úroveň rozvodovosti ve Španělsku je vzhledem k silné náboženské tradici v historii překvapivě vysoká, v roce 2005 byl novelizován zákon o rozvodech a došlo k zavedení rozvodu vzájemné

dohodě, tím se stal rozvod rychlejší a jednodušší. Mezi země s nejliberálnější legislativou patří Švédsko, to potvrzuje i úhrnná rozvodovost, která v roce 2010 dosahovala druhé největší úrovně rozvodovosti ve srovnání s ostatními vybranými státy. Existuje zde pouze jediná forma rozvodu a nezáleží na souhlasu druhé manžela.

Obr. 15 – Kumulativní intenzita rozvodovosti podle délky trvání manželství ve vybraných evropských státech, 2010

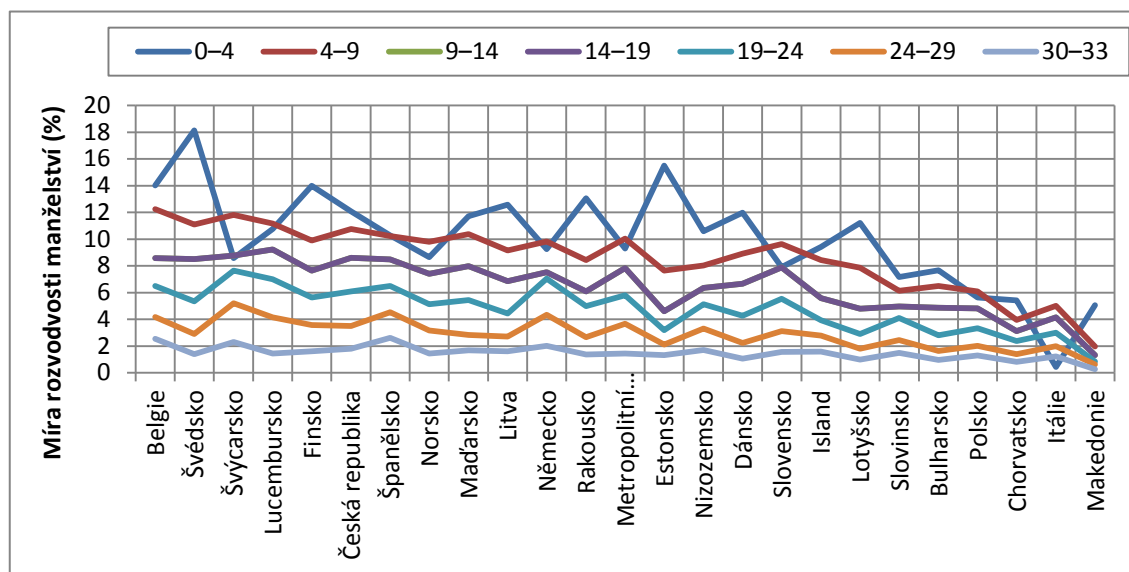

Zdroj: EUROSTAT, 2015 e, vlastní výpočty

Poznámka: státy jsou seřazeny podle úhrnné rozvodovosti; dosažená délka trvání manželství

Na obrázku č. 15 můžeme pomocí kumulativních měr pozorovat, jaké procento manželství se rozvedlo do určitých let od vstupu do manželství. Největší vzdálenost je mezi křivkami, které přísluší kratším délkovým intervalům. S rostoucí délkou trvání manželství dochází k postupné konvergenci křivek, jelikož intenzita rozvodovosti již nebyla tak vysoká. Například v Belgii, ve státě s nejvyšší intenzitou rozvodovosti se do 5 let od uzavření sňatku rozvedlo 14,0 % manželství, po 10 letech to bylo 28,9 % manželství, polovina manželství byla rozvedena do 25 let od uzavření sňatku. Naproti tomu v Itálii se do 5 let od sňatku rozvedlo pouhých 0,5 % manželství, což je o 13,5 procentních bodů méně než v Belgii. Do 25 let od sňatku se zde rozvedlo 14,6 %.

Obr. 16 –Intenzita rozvodovosti podle délky trvání manželství ve vybraných evropských státech, 2010

Zdroj: EUROSTAT, 2015 e, vlastní výpočty

Poznámka: státy jsou seřazeny podle úhrnné rozvodovosti; dosažená délka trvání manželství

Největší oscilace můžeme pozorovat u křivky do 5 let od uzavření manželství. Největší stabilitu (tj. relativně nízké hodnoty ukazatele rozvodovosti), v prvních 5 letech manželství (0–4) vykazují v roce 2010 Švédsko, Estonsko, Rakousko a Litva. Naopak u Švýcarska, Norska, Slovenska, Itálie, Německa, Lucemburska, Polska a Francie můžeme pozorovat nejvyšší intenzitu rozvodovosti u manželství trvajících delší dobu (5–9). Výjimkou je pak Itálie, kde intenzita rozvodovosti byla v prvních letech manželství téměř nulová a svých maximálních hodnot dosáhla až v osmém roku manželství. (viz příloha 4)

Nejvyšších hodnot dosahovala intenzita rozvodovosti v Belgii v roce 2010 ve čtvrtém dosaženém roce manželství, poté došlo k postupnému snižování intenzity rozvodovosti.

V České republice je nejvyšší intenzita rozvodovosti koncentrována do 2–6 let po uzavření manželství, mezi 6–12 rokem od uzavření sňatku se intenzita rozvodovosti pohybuje okolo 20 %, při delším trvání manželství hodnoty intenzity rozvodovosti klesají. Na Slovensku je nejvyšší intenzita rozvodovosti v 6 letech po vstupu do manželství. V Dánsku, Bulharsku, Finsku a na Islandu byla maximální intenzita rozvodovosti ve třech letech po sňatku.

Nejvíce států má intenzitu rozvodovosti ve 4 dosažených letech manželství, je to již zmiňovaná Belgie, dále Estonsko, Španělsko, Chorvatsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Slovinsko a Švédsko s téměř 45%, což je nejvyšší hodnota v rámci porovnávaných států. Ve Španělsku při delší délce trvání manželství, konkrétně v 21 letech od uzavření sňatku si můžeme všimnout výrazného poklesu rozvodovosti oproti délkám předchozím. Vliv na intenzitu rozvodovosti v tomto období měl vysoký počet sňatků v roce 1989. V pátém roce po uzavření manželství byla dosažena nejvyšší intenzita rozvodovosti v Německu, Metropolitní Francii a Rakousku. U Lucemburska, kde jsou zřejmé nejmenší rozdíly sňatečnosti po celé sledované období ⁶,

⁶ Sňatečnost se pohybuje téměř konstantě kolem 2000 sňatků za rok.

kdy byla nejvyšší intenzita rozvodovosti až v 7 letech po uzavření sňatku, můžeme pozorovat výrazný nárůst intenzity rozvodovosti mezi druhým a třetím rokem po uzavření sňatku. Tento nárůst souvisí s legislativou, jelikož manželství lze rozvést po vzájemné dohodě pouze po dvou letech manželství a zároveň musejí mít oba manželé více jak 23 let, v prvních dvou letech je povolen pouze tzv. rozvod z důvodů zavinění. Nejvyšší intenzita rozvodovosti v Lucembursku byla dosažena až v 7 letech po uzavření sňatku.

Kapitola 6

6 Závěr

„Rodina a manželství, jejich vznik a existence, jsou v každé době ovlivňovány celou řadou společenských a sociálních faktorů, jako jsou kultura a tradice, stupeň zachování religiozity, hodnotová orientace, růst individualismu a emancipace žen.“ (Kalibová. 2008. s. 31)

Rozvodovost na našem území dosahuje již po dlouhou dobu vysokých hodnot. V souvislosti s rostoucím trendem rozvodovosti se čím dál více mluví o tzv. krizi manželství a rodiny, která bývá spojována s krizí moderní společnosti, jejíž součástí je ztráta a změna dřívějších životních hodnot. (Kučera, M. 1994. s. 154)

Od počátku sledovaného období, tedy v padesátých letech roste úroveň rozvodovosti téměř lineárně. Česká společnost se k rozvodům staví poměrně tolerantně. „V České společnosti rozvod je a vždy byl považován za přijatelné řešení manželských problémů.“ (Kalibová. 2007. s. 36) Což potvrzuje i naše liberální rozvodová legislativa, která téměř každou další změnou usnadňuje rozvody. Během sledovaného období nedošlo k žádné radikální změně legislativy. Od 50. let až do současnosti je právně přípustná pouze jediná forma zrušení manželství za života partnerů a to rozvod.

Nejvýraznější pokles úrovně rozvodovosti nastal v roce 1999, tedy po zavedení novelizace zákona o rodině, která zpřísnila podmínky rozvodů zejména manželům s nezletilými dětmi, šlo ovšem jen o krátkodobé narušení trendu. Z této novelizace lze usuzovat, že i ztížení samotného rozvodového procesu nepůsobí na snížení úrovně rozvodovosti dlouhodobě, můžeme tedy říci, že „pouhá“ legislativní změna neovlivní chování manželských párů a nezmění dlouhodobě trend rozvodovosti. Podobně jsou na tom i ostatní legislativní změny, které také ovlivnili intenzitu rozvodovosti pouze na krátkou dobu po nabytí své platnosti.

Podíl rozvedených osob v populaci neustále roste, stejně tomu je i u procentuelního zastoupení svobodných. Tyto změny ve struktuře obyvatelstva souvisí zejména s vývojem společnosti, během kterého se měnil postoj k instituci manželství a rozvodu. V dnešní době, zejména u mladších generací je patrný nárůst tolerance k alternativním formám soužití, jako je například nesezdané soužití, které se stává čím dál více populární. Význam instituce manželství klesá, což potvrzují i současné demografické statistiky, které nám prostřednictvím dat poskytují

obrázek o nynějším trendu klesající sňatečnosti, popř. poukazují na jiné tendence, které oslabují základní funkce rodiny.⁷ Vzhledem k tomu, že klesá význam sňatku a rychle se rozšiřují alternativní formy partnerského soužití, mohli bychom očekávat, že sňatek budou uzavírat osoby, pro které je manželství důležité a tudíž se bude následně snižovat úroveň rozvodovosti. K tomu ovšem zatím nedochází. Pokud jde o neformální partnerská soužití prozatím nejsou k dispozici statistiky, které by zaznamenávaly rozpad těchto svazků. Je však více než pravděpodobné že k rozpadu těchto forem soužití dochází mnohem častěji, než je tomu u legitimně uzavřených sňatků. (Burcin, B., Kučera, T. a kol. 2002. S. 37)

Po celé sledované období se nejvíce rozvádějí mladá manželství. V roce 1998 vyšel v platnost zákon, který se pokoušel tuto tendenci snížit prostřednictvím zákazu rozvodu v prvním roce trvání manželství, což způsobilo pouze nahromadění rozvodů do následně vyšších let od uzavření sňatku. Ve srovnání s počátkem sledovaného období dochází dlouhodobě k nárůstu úrovně rozvodovosti po delší době trvání (20+), většinou jde o období, kdy si manželé po delší dobu vzájemně nerozumí a zároveň jejich děti dospějí a nejsou na rodičích závislé.

Tento trend se odrazil i v prodloužení průměrné délky trvání manželství. Dále od roku 1995 klesá podíl rozvedených manželství, které mají nezletilé děti. V poslední době nejvíce klesá podíl rozvodů s jedním nezletilým dítětem, naproti tomu podíl rozvodů bezdětných manželství roste. Hlavním důvodem poklesu úrovně rozvodovosti s nezletilými dětmi je ovšem snižující se úroveň porodnosti. Vysoká intenzita rozvodovosti není problémem pouze doby současné, v minulosti byla spojována zejména se zcela běžným vstupem do manželství z důvodu těhotenství partnerky, nebo také s uzavíráním manželství v nízkém věku. V porovnání s nynější intenzitou rozvodovosti však šlo jednoznačně o hodnoty nižší.

Základem rodinného života se stávají potřeby emocionální, z čehož vyplývá, že rodinné vztahy jsou v dnešní době stavěny především na dobrovolnosti, ovšem tato vlastnost, jak všichni dobře víme je velmi křehká. Z tohoto důvodu nás nemůže zaskočit, že moderní společnost je charakteristická, jako společnost rozvodová. (Rabušic, L. 1996. s. 178)

Nynější hodnoty úrovně rozvodovosti dosahují i nadále vysokých hodnot, rozvádí se více než polovina manželských párů a nic nenasvědčuje tomu, že by mohlo nejbližší době dojít ke zlepšení situace. Je tedy nezbytné, aby se společnost zamyslela nad současnou situací rozvodovosti a nezapomínala na to, jaký má rozvod vliv na instituci rodiny.

Co se týče mezinárodního srovnání rozvodovosti, k zemím s nejvyšší úhrnnou rozvodovostí patří země vyšší religiozity, jako je Itálie, Chorvatsko a Polsko. Země s nejliberálnější legislativou je Švédsko, nezáleží zde na souhlasu druhého manžela. Nicméně Švédsko není zemí s největší úhrnnou legislativou. Toto prvenství patří Belgii s téměř šedesátiprocentní rozvodovostí.

⁷ Příkladem může být snižování plodnosti, nebo růst podílu dětí, které se narodili mimo manželství.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Demografická příručka 2013 [online]. Praha, 2014 a [cit. 2015-07-10]. Dostupný z WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2013-hjxznso9ab>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Obyvatelstvo - roční časové řady [online]. Praha, 2014 b [cit. 2015-07-09]. Dostupný z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Obrat v rozvodech*. [online]. [cit. 2015-06-28]. Dostupný z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862_26.6.2015>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Česká republika od roku 1989 v číslech*. [online]. 2015 c [cit. 2015-07-11]. Dostupný z WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Rozvodovost III*. [online]. 2008 [cit. 2015-07-05]. Dostupný z WWW: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20554203/400709a3.pdf/ad25b14b-b560-45fd-a5b6-4c2e61694fdf?version=1.0>>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Rozvodovost 3*. [online]. 2013 [cit. 2015-07-13]. Dostupný z WWW: <https://www.czso.cz/documents/10180/20554223/130069-14_3.pdf/ee1ceda6-f69f-411e-9005-fb15d92a56f4?version=1.0>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Demografická ročenka (pramenná díla) 1950–2013*. [online]. 2015 d [cit. 2015-05-10]. Dostupný z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie>.
- Česko. Zákon č. 265 ze dne 7. prosince 1949 o právu rodinném. In *Sbírka zákonů republiky Československé*. [online]. 1949, částka 86. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=265&r=1949>>.
- Česko. Zákonné opatření č. 61 ze dne 15. prosince 1955 o změně předpisů o rozvodu. In *Sbírka zákonů republiky Československé*. [online]. 1955, částka 35. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=61&r=1955>>.
- Česko. Zákon č. 94 ze dne 4. prosince 1963 o rodině. In *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. [online]. 1963, částka 53. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=94&r=1963>>.
- Česko. Občanský soudní řád č. 99 ze dne 4. prosince 1963. In *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. [online]. 1963, částka 56. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=99&r=1963>>.

- Česko. Zákon č. 49 ze dne 26. dubna 1973, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád. In *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. [online]. 1963, částka 15. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=49&r=1973>>.
- Česko. Zákon č. 234 ze dne 28. dubna 1992, kterým se mění a doplňuje č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 132/1982 Sb. In *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky*. [online]. 1992, částka 49. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1992&cz=234>>.
- Česko. Zákon č. 91 ze dne 3. dubna 1998, kterým se mění a doplňuje č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. [online]. 1998, částka 34. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=91&r=1998>>.
- Česko. Zákon občanský zákoník ze dne 22. března. 2012, který ruší č. 94/1963 Sb., o rodině. In *Sbírka zákonů České republiky*. [online]. 2012, částka 33. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=2012&cz=89>>.
- EUROPEAN JUSTICE. *Divorce* [online]. 2015 [cit. 2015-08-29]. Dostupný z WWW: <https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-en.do?init=true>.
- EUROSTAT. *Population* [online]. Divorce indicators. 2015e [cit. 2015-07-28]. Dostupný z WWW: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.
- EUROSTAT *Population* [online]. Marriage indicators. 2015f [cit. 2015-07-28]. Dostupný z WWW: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.
- EUROSTAT. Eurostat Metadata, *Marriages and Divorces* (demo_nup) [online]. [cit. 2015-08-28]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/EN/demo_nup_esms.htm>.
- DUDOVÁ, R. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti.: kap. Rozvod a konstrukce „neúplné“ rodiny*. [online]. [cit. 2015-07-11]. Dostupný z WWW: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/258_SS_07_07.pdf>.
- FIALOVÁ, L. *Analýza: ke změnám sňatkového chování*. 2005 [online]. [cit. 2015-07-11]. Dostupný z WWW: <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=232>.
- HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ Z. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006,c1998, 398 s. ISBN 80-210-3974-4
- KALIBOVÁ, K. *Úvod do demografie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001, 52 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0222-9.
- KALIBOVÁ, K. *Rozvodovost. Populační vývoj České republiky 2001 - 2006*. 1 vyd. Praha: DemoArt, 2007, 114 s. ISBN 978-808-6561-776.
- KLUFOVÁ, R.; POLÁKOVÁ, Z. *Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 306 s. ISBN 978-80-7357-546-5.
- KUČERA, M. *Acta demographica: Populace české republiky 1918–1991*. Praha: Česká demografická společnost, 1994, 198 s. ISBN 80-901674-7-0.

- KUČERA, M. Rodina ve výsledcích sčítání 1991. *Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje*. 1994, roč. 36, č. 3, s. 151–. ISBN 0011-8265.
- KUČERA, M.; FIALOVÁ L. *Demografické chování obyvatelstva České republiky během přeměny společnosti po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1996, 99 s. Working papers. ISBN 80-859-5007-3.
- Mnohojazyčný demografický slovník: český svazek*. 2. vyd. Praha: Česká demografická společnost, 2005, 182 s. Acta demographica, XV. ISBN 80-239-4864-4.
- NĚMEČKOVÁ, M.; ŠTYGLEROVÁ, T. 2010. Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2009. *Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje*. 2010, roč. 52, č. 3, s. 153–176 ISSN 0011-8265
- PAVLÍK, Z.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J.; ŠUBRTOVÁ, J. *Základy demografie: celostátní vysokoškolácká příručka pro stud. přírodověd., ekonom., filoz. a lékařských fak.* 1.vyd. Praha: Academia, 1986, 732 s.
- Populační vývoj České republiky 1990-2002*. 1. vyd. Praha: DemoArt, 2002, 98 s. ISBN 80-902-6868-4.
- RABUŠIC, L. O současném vývoji manželského a rodinného chování v České republice *Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje*. 1996, roč. 38, č. 3, s. 173–180. ISBN 0011-8265.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J.; TUTTEROVÁ, J. 1989. Vývojové trendy rozvodovosti po roce 1950 v ČSR a SSR v kontextu legislativních změn. *Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje*. 1989, roč. 31, č. 3, s. 200–219. ISBN 0011-8265.
- SERBUSOVÁ, B. 2009 *Vývoj úrovně rozvodovosti v České republice a ve Francii*. Praha, 2009. 74 s. Diplomová práce Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta.
- SÍMO, C.; SPIJKER, J. J. A.; SOLSONA, M. *Atlas of divorce and post-divorce indicators in Europe*. 2009. [online]. [cit. 2015-08-29]. Dostupný z WWW: <<http://iussp2009.princeton.edu/papers/90736>>.
- THE LOCAL IT, *Italian Senate approves „speedy divorce“*. 2015 [online]. [cit. 2015-08-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.thelocal.it/20150319/italian-senate-approves-speedy-divorce>>.
- VÉBROVÁ, J. 1998. *Vývoj rozvodovosti v ČR v kontextu legislativních změn*. Praha, 1998. 19 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta.
- ZNAMENÁČKOVÁ, J. 1997. *Rozvodovost v ČR z hlediska legislativních změn*. Praha, 1997. 34 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta.

PŘÍLOHY

Příloha 1: Rozvody podle délky trvání manželství (v %), ČR, 1950–2013.....	47
Příloha 2: Rozvody podle počtu nezletilých dětí z rozvedených manželství, 1957–2013	49
Příloha 3: Míry rozvodovosti podle délky trvání manželství v letech 1950–2013.	51
Příloha 4: Intenzita rozvodovosti podle délky trvání manželství ve vybraných evropských státech, 2010	53

Příloha 1 – Rozvody podle délky trvání manželství (v %), ČR, 1950–2013

Rok	Délka trvání manželství							
	0–1	2–3	4–5	6–7	8–9	10–14	15–19	20+
1950	13,3	15,5	12,2	9,0	8,5	15,0	9,5	17,0
1951	12,7	17,2	14,5	8,8	8,2	14,9	9,4	14,2
1952	12,5	18,4	15,6	10,5	7,7	15,1	8,7	11,6
1953	11,6	19,6	15,8	11,8	6,7	15,4	8,4	10,7
1954	9,1	19,8	17,6	13,1	8,3	14,8	7,7	9,6
1955	7,8	19,0	18,3	13,0	10,0	13,9	8,7	9,4
1956	5,8	14,8	16,2	13,0	10,3	14,4	10,5	15,0
1957	6,7	14,4	15,4	13,3	11,1	15,8	10,5	12,7
1958	7,4	14,4	13,6	13,7	11,1	16,6	11,1	12,2
1959	6,6	15,1	13,1	12,0	11,2	18,8	10,7	12,5
1960	7,5	14,5	12,6	10,6	10,7	20,0	10,7	13,4
1961	8,2	14,1	13,3	9,7	9,5	20,8	10,9	13,5
1962	8,7	15,3	12,4	10,0	8,3	19,9	11,6	13,8
1963	9,5	16,1	12,4	10,1	7,9	18,9	12,3	12,9
1964	10,0	15,9	12,6	8,9	7,9	17,2	13,8	13,7
1965	9,9	17,6	12,1	9,5	7,8	16,1	13,2	13,7
1966	10,3	18,9	13,2	9,2	7,0	14,5	13,1	13,9
1967	9,8	19,7	14,4	9,6	6,9	13,6	12,8	13,3
1968	10,5	19,7	15,0	10,2	6,7	12,6	11,4	13,9
1969	10,1	19,8	15,8	9,7	7,6	12,8	10,8	13,5
1970	9,6	19,2	15,3	11,0	8,1	12,7	10,2	13,9
1971	9,8	18,8	15,2	11,0	8,6	13,0	9,3	14,3
1972	9,8	18,3	14,5	11,1	8,5	14,6	9,4	13,7
1973	10,3	17,7	15,1	11,0	8,7	13,7	9,0	14,5
1974	11,4	17,7	14,8	11,4	8,6	14,6	7,8	13,6
1975	11,6	17,9	14,1	11,0	8,6	14,3	8,6	13,8
1976	12,2	18,5	13,4	10,6	8,4	14,1	9,3	13,6
1977	11,7	18,4	14,2	10,4	8,8	14,4	8,8	13,3
1978	11,1	18,1	14,7	10,7	8,7	14,8	9,7	12,2
1979	10,6	17,9	14,8	11,2	8,9	14,9	9,8	12,0
1980	9,4	18,6	15,0	11,5	8,8	15,5	9,9	11,1
1981	9,3	17,3	14,9	12,1	9,2	16,4	9,9	10,9
1982	8,5	16,5	14,9	12,3	10,5	17,1	9,9	10,3
1983	8,0	15,4	14,0	12,2	10,3	18,2	10,7	11,1
1984	8,3	14,7	13,5	11,7	10,5	18,3	11,6	11,2
1985	8,8	14,6	12,5	11,3	10,2	19,0	12,0	11,7
1986	8,2	15,5	12,5	10,4	9,9	19,0	12,4	12,1
1987	7,9	16,1	12,9	10,0	9,2	19,2	12,7	12,0
1988	8,5	16,1	13,1	9,8	8,4	18,4	13,1	12,5
1989	9,0	15,9	13,4	9,8	8,1	17,7	13,2	12,9
1990	8,8	16,9	13,5	10,3	7,7	17,0	13,2	12,6
1991	9,1	16,7	13,5	10,5	8,3	16,2	13,1	12,7
1992	8,0	16,5	13,8	11,1	8,5	15,9	13,0	13,3
1993	6,1	17,1	14,1	11,1	9,2	15,9	13,0	13,5
1994	5,6	15,8	14,5	11,2	9,1	16,0	13,0	14,9
1995	4,5	14,8	15,2	11,7	9,4	16,6	12,6	15,3
1996	4,1	12,8	14,6	12,5	10,0	17,2	12,5	16,3
1997	4,2	11,3	13,8	13,2	10,4	18,1	12,3	16,7
1998	4,9	10,6	12,4	12,3	10,6	19,0	12,3	17,8
1999	5,5	11,6	11,2	11,3	11,0	18,7	11,7	19,1
2000	4,3	11,5	10,6	10,5	10,7	20,8	12,8	18,9
2001	4,1	10,5	10,1	9,9	10,1	22,0	14,0	19,3
2002	4,0	10,0	10,7	8,9	9,2	22,0	15,0	20,1
2003	4,1	9,8	10,1	9,2	7,9	21,8	15,8	21,4

Příloha 1 – Rozvody v % podle délky trvání manželství, ČR, 1950–2013, pokračování

Rok	Délka trvání manželství							
	0–1	2–3	4–5	6–7	8–9	10–14	15–19	20+
2004	3,9	9,4	10,0	9,3	8,1	21,2	16,5	21,8
2005	3,7	9,0	10,1	9,1	7,7	19,5	17,6	23,3
2006	4,1	9,0	10,3	9,5	8,3	18,1	17,4	23,3
2007	4,4	9,2	9,3	9,1	8,0	17,4	17,6	24,9
2008	5,0	9,8	9,0	8,8	7,6	16,4	17,5	25,8
2009	5,2	9,8	8,9	8,5	7,7	16,4	16,9	26,6
2010	4,4	10,5	9,1	7,9	7,6	16,2	16,6	27,7
2011	4,2	9,9	9,5	8,1	7,5	15,8	14,9	30,1
2012	4,1	9,2	10,4	8,4	7,4	16,8	14,9	29,0
2013	4,0	8,5	10,2	9,2	7,5	16,9	13,9	29,9

Zdroj: ČSÚ, 2015 a

Příloha 2 – Rozvody podle počtu nezletilých dětí z rozvedených manželství, 1957–2013

Rok	Absolutní počet nezletilých dětí				Struktura (%)				Průměrný počet dětí
	0	1	2	3+	0	1	2	3+	
1957	5 069	4 332	2 268	852	40,5	34,6	18,1	6,8	0,94
1958	5 202	4 738	2 611	1 038	38,3	34,9	19,2	7,6	0,99
1959	4 720	4 865	2 588	1 049	35,7	36,8	19,6	7,9	1,03
1960	4 717	4 671	2 503	1 079	36,4	36,0	19,3	8,3	1,03
1961	5 018	5 010	2 776	1 135	36,0	35,9	19,9	8,1	1,04
1962	4 971	5 247	2 778	1 141	35,2	37,1	19,7	8,1	1,04
1963	5 172	5 556	2 807	1 168	35,2	37,8	19,1	7,9	1,03
1964	5 152	5 401	2 799	1 094	35,7	37,4	19,4	7,6	1,02
1965	5 616	6 236	3 138	1 206	34,7	38,5	19,4	7,4	1,03
1966	6 185	6 910	3 175	1 165	35,5	39,6	18,2	6,7	0,99
1967	5 959	6 963	3 295	1 135	34,3	40,1	19,0	6,5	1,00
1968	6 463	7 665	3 466	1 053	34,7	41,1	18,6	5,6	0,98
1969	6 930	8 662	3 779	1 179	33,7	42,2	18,4	5,7	0,98
1970	7 141	9 232	4 023	1 120	33,2	42,9	18,7	5,2	0,98
1971	7 766	10 356	4 423	1 071	32,9	43,9	18,7	4,5	0,98
1972	7 241	9 885	4 251	1 015	32,3	44,1	19,0	4,5	0,97
1973	8 628	10 675	4 848	1 120	34,1	42,2	19,2	4,4	0,95
1974	8 547	10 075	5 091	1 257	34,2	40,3	20,4	5,0	0,98
1975	8 903	10 443	5 608	1 200	34,0	39,9	21,4	4,6	0,98
1976	8 499	10 231	5 643	1 171	33,3	40,1	22,1	4,6	0,99
1977	8 334	9 819	6 104	1 185	32,8	38,6	24,0	4,7	1,02
1978	8 482	10 378	6 848	1 363	31,3	38,3	25,3	5,0	1,05
1979	8 076	9 774	7 005	1 336	30,8	37,3	26,7	5,1	1,06
1980	7 910	10 333	7 480	1 495	29,1	38,0	27,5	5,5	1,11
1981	8 018	10 282	7 670	1 638	29,0	37,2	27,8	5,9	1,12
1982	7 785	10 216	8 173	1 647	28,0	36,7	29,4	5,9	1,14
1983	7 982	10 639	8 884	1 814	27,2	36,3	30,3	6,2	1,16
1984	8 442	11 081	9 155	1 836	27,7	36,3	30,0	6,0	1,15
1985	8 428	11 160	9 072	1 829	27,6	36,6	29,8	6,0	1,15
1986	8 184	11 036	8 583	1 757	27,7	37,3	29,0	5,9	1,14
1987	8 414	11 812	9 054	1 756	27,1	38,1	29,2	5,7	1,14
1988	8 507	11 793	8 732	1 620	27,8	38,5	28,5	5,3	1,12
1989	8 754	12 319	8 766	1 537	27,9	39,3	27,9	4,9	1,11
1990	8 920	12 709	8 956	1 470	27,8	39,6	27,9	4,6	1,10
1991	8 313	11 638	8 076	1 339	28,3	39,6	27,5	4,6	1,09
1992	8 086	11 365	7 873	1 248	28,3	39,8	27,6	4,4	1,09
1993	8 467	12 415	8 119	1 226	28,0	41,1	26,9	4,1	1,08
1994	8 650	12 902	8 124	1 263	28,0	41,7	26,3	4,1	1,07
1995	9 027	12 880	8 003	1 225	29,0	41,4	25,7	3,9	1,05
1996	9 675	13 690	8 504	1 244	29,2	41,3	25,7	3,8	1,05
1997	9 862	13 274	8 144	1 185	30,4	40,9	25,1	3,7	1,03
1998	10 727	12 607	7 802	1 227	33,1	39,0	24,1	3,8	0,99
1999	9 480	8 199	5 248	730	40,1	34,7	22,2	3,1	0,89
2000	10 637	11 084	7 015	968	35,8	37,3	23,6	3,3	0,95
2001	11 037	11 940	7 586	1 023	34,9	37,8	24,0	3,2	0,96

Příloha 2 – Rozvody podle počtu nezletilých dětí z rozvedených manželství, 1957–2013, pokračování

Rok	Absolutní počet nezletilých dětí				Struktura (%)				Průměrný počet dětí
	0	1	2	3+	0	1	2	3+	
2002	11 346	11 756	7 667	989	35,7	37,0	24,1	3,1	0,95
2003	12 119	11 748	7 929	1 028	36,9	35,8	24,2	3,1	0,94
2004	12 255	11 802	7 993	1 010	37,1	35,7	24,2	3,1	0,94
2005	12 078	10 872	7 376	962	38,6	34,7	23,6	3,1	0,92
2006	12 412	11 004	7 085	914	39,5	35,0	22,6	2,9	0,90
2007	12 721	10 345	7 189	874	40,9	33,2	23,1	2,8	0,88
2008	13 104	10 358	6 989	849	41,9	33,1	22,3	2,7	0,86
2009	12 282	9 533	6 538	780	42,2	32,7	22,4	2,7	0,86
2010	13 143	9 853	6 903	884	42,7	32,0	22,4	2,9	0,86
2011	12 282	8 948	6 074	809	43,7	31,8	21,6	2,9	0,84
2012	11 213	8 292	6 146	751	42,5	31,4	23,3	2,8	0,87
2013	11 974	8 591	6 436	894	42,9	30,8	23,1	3,2	0,87

Zdroj: ČSÚ, 2014 a

Příloha 3 – Míry rozvodovosti podle délky trvání manželství v letech 1950–2013

Rok	Absolutní počet rozvodů	Hrubá míra rozvodovosti	Úhrnná rozvodovost	Počet rozvodů v dané délce trvání manželství na 100 výchozích sňatků						
				0–4	5–9	10–14	15–19	20–24	25–29	30+
1950	11 312	1,3	12,08	0,86	0,57	0,33	0,23	0,17	0,12	0,13
1951	10 261	1,1	10,88	0,80	0,57	0,29	0,21	0,15	0,08	0,07
1952	11 219	1,2	11,93	0,94	0,65	0,32	0,22	0,14	0,08	0,05
1953	9 897	1,1	10,67	0,87	0,58	0,29	0,19	0,11	0,06	0,03
1954	9 989	1,1	10,96	0,89	0,65	0,30	0,16	0,11	0,05	0,03
1955	12 221	1,3	13,74	1,11	0,81	0,38	0,21	0,13	0,06	0,04
1956	12 809	1,4	14,50	0,97	0,85	0,42	0,26	0,18	0,12	0,11
1957	12 521	1,3	14,54	1,00	0,87	0,46	0,25	0,16	0,10	0,08
1958	13 589	1,4	16,08	1,08	0,98	0,52	0,28	0,18	0,11	0,07
1959	13 222	1,4	15,92	1,05	0,95	0,55	0,28	0,17	0,11	0,07
1960	12 970	1,3	15,86	1,05	0,92	0,55	0,30	0,18	0,11	0,06
1961	13 939	1,5	17,23	1,18	0,93	0,61	0,35	0,19	0,12	0,07
1962	14 137	1,5	17,64	1,20	0,95	0,61	0,38	0,20	0,12	0,07
1963	14 703	1,5	18,48	1,30	0,98	0,63	0,41	0,20	0,11	0,07
1964	14 446	1,5	18,08	1,25	0,93	0,59	0,44	0,20	0,12	0,08
1965	16 196	1,7	20,28	1,43	1,04	0,66	0,46	0,24	0,14	0,09
1966	17 435	1,8	21,77	1,61	1,08	0,67	0,48	0,27	0,14	0,10
1967	17 352	1,8	21,65	1,60	1,11	0,65	0,48	0,28	0,12	0,10
1968	18 647	1,9	23,06	1,73	1,17	0,66	0,48	0,32	0,13	0,11
1969	20 550	2,1	25,19	1,84	1,33	0,74	0,53	0,34	0,15	0,10
1970	21 516	2,2	26,13	1,84	1,43	0,77	0,56	0,38	0,14	0,11
1971	23 616	2,4	28,43	1,97	1,55	0,87	0,58	0,43	0,17	0,11
1972	22 392	2,3	26,84	1,78	1,44	0,91	0,58	0,36	0,19	0,12
1973	25 271	2,5	29,86	2,00	1,59	0,93	0,64	0,45	0,23	0,12
1974	24 970	2,5	29,08	1,96	1,57	0,96	0,55	0,43	0,22	0,11
1975	26 154	2,6	30,13	2,03	1,56	0,96	0,63	0,45	0,26	0,13
1976	25 544	2,5	29,19	1,99	1,44	0,90	0,67	0,44	0,24	0,15
1977	25 442	2,5	28,85	1,97	1,45	0,90	0,63	0,43	0,24	0,16
1978	27 071	2,6	30,57	2,09	1,52	0,96	0,71	0,44	0,25	0,15
1979	26 191	2,5	29,48	2,02	1,49	0,91	0,67	0,42	0,23	0,16
1980	27 218	2,6	30,66	2,14	1,55	0,97	0,69	0,42	0,22	0,14
1981	27 608	2,7	31,37	2,17	1,61	1,01	0,68	0,44	0,22	0,13
1982	27 821	2,7	31,86	2,16	1,73	1,05	0,68	0,43	0,20	0,13
1983	29 319	2,8	33,96	2,22	1,81	1,15	0,75	0,48	0,23	0,15
1984	30 514	3,0	35,64	2,33	1,88	1,19	0,83	0,51	0,23	0,16
1985	30 489	2,9	35,80	2,32	1,87	1,21	0,83	0,53	0,25	0,16
1986	29 560	2,9	34,87	2,25	1,80	1,16	0,83	0,52	0,25	0,16
1987	31 036	3,0	36,71	2,39	1,89	1,23	0,87	0,53	0,25	0,17
1988	30 652	3,0	36,33	2,39	1,86	1,18	0,87	0,54	0,26	0,17
1989	31 376	3,0	37,22	2,46	1,90	1,20	0,88	0,55	0,28	0,18
1990	32 055	3,1	38,02	2,56	1,97	1,22	0,88	0,58	0,24	0,16
1991	29 366	2,8	34,75	2,33	1,83	1,11	0,79	0,50	0,23	0,16
1992	28 572	2,8	33,91	2,20	1,83	1,10	0,77	0,50	0,24	0,14
1993	30 227	2,9	36,18	2,30	1,99	1,20	0,83	0,53	0,26	0,14
1994	30 939	3,0	37,51	2,32	2,05	1,24	0,87	0,58	0,29	0,16
1995	31 135	3,0	38,45	2,35	2,12	1,30	0,88	0,60	0,28	0,17

Příloha 3 – Míry rozvodovosti podle délky trvání manželství v letech 1950–2013, pokračování

Rok	Absolutní počet rozvodů	Hrubá míra rozvodovosti	Úhrnná rozvodovost	Počet rozvodů v dané délce trvání manželství na 100 výchozích sňatků						
				0–4	5–9	10–14	15–19	20–24	25–29	30+
1996	33 113	3,2	41,83	2,42	2,39	1,42	0,96	0,66	0,33	0,19
1997	32 465	3,2	42,14	2,38	2,46	1,45	0,97	0,64	0,33	0,20
1998	32 363	3,1	43,07	2,43	2,44	1,51	1,00	0,68	0,36	0,20
1999	23 657	2,3	32,48	1,93	1,81	1,08	0,70	0,51	0,30	0,18
2000	29 704	2,9	41,39	2,28	2,31	1,49	0,96	0,65	0,35	0,23
2001	31 586	3,1	44,68	2,27	2,51	1,68	1,10	0,74	0,40	0,23
2002	31 758	3,1	45,75	2,25	2,52	1,74	1,18	0,78	0,41	0,27
2003	32 824	3,2	48,01	2,30	2,56	1,84	1,27	0,87	0,46	0,29
2004	33 060	3,2	49,29	2,27	2,67	1,90	1,33	0,91	0,46	0,31
2005	31 288	3,1	47,34	2,13	2,49	1,80	1,33	0,89	0,49	0,33
2006	31 415	3,1	48,69	2,23	2,63	1,81	1,32	0,92	0,48	0,33
2007	31 129	3,0	48,75	2,21	2,51	1,82	1,36	0,98	0,50	0,36
2008	31 300	3,0	49,63	2,29	2,48	1,81	1,41	1,02	0,52	0,38
2009	29 133	2,8	46,76	2,17	2,27	1,72	1,34	0,95	0,53	0,37
2010	30 783	2,9	49,96	2,27	2,37	1,82	1,49	1,02	0,57	0,45
2011	28 113	2,7	46,23	2,07	2,20	1,62	1,33	1,00	0,57	0,47
2012	26 402	2,5	44,49	1,99	2,09	1,63	1,32	0,92	0,53	0,43
2013	27 895	2,7	47,84	2,06	2,30	1,77	1,36	1,01	0,58	0,51

Zdroj: ČSÚ, 2014 a, 2014 b

Příloha 4 – Intenzita rozvodovosti podle délky trvání manželství ve vybraných evropských státech, 2010

Země	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
Belgie	0,2	7,0	22,5	35,2	38,2	37,2	34,5	32,1	30,2	27,1	24,6	22,9	20,7	19,2	18,9	16,0	14,9	14,9	14,4	13,4	12,2	11,7	12,4	10,3	9,4	9,0	8,4	7,1	6,0	6,0	5,2	6,8	4,3	3,6	5,5
Bulharsko	1,6	10,0	14,6	17,8	17,6	15,1	15,3	14,7	13,2	13,5	11,7	11,8	11,3	11,0	9,8	9,3	9,0	9,9	7,3	6,6	6,4	5,2	4,9	4,2	3,8	3,6	3,2	2,7	2,8	2,3	2,0	3,2	1,4	1,1	2,0
Česká republika	1,0	11,4	24,6	29,7	28,6	25,5	25,9	23,0	23,0	22,0	20,6	19,1	18,5	17,6	16,5	15,3	15,5	15,2	14,0	14,0	12,1	11,4	10,6	10,1	8,9	7,7	6,9	6,6	5,5	4,4	3,8	5,0	2,8	2,5	3,9
Dánsko	4,8	19,5	22,8	24,9	24,4	23,5	19,5	20,0	21,1	20,5	17,4	17,5	14,9	14,3	12,6	12,6	11,6	11,9	11,5	9,8	9,2	8,6	7,6	6,6	5,5	5,2	4,7	3,8	3,5	2,3	2,8	1,8	2,5	2,1	1,4
Německo	0,1	3,3	15,0	23,2	24,4	26,6	26,6	26,0	24,4	21,6	19,4	18,1	16,5	15,6	14,6	14,0	12,8	12,0	11,9	11,2	13,4	12,8	12,2	11,7	10,7	9,6	8,5	7,5	6,6	5,9	5,4	4,2	4,2	3,6	2,8
Estonsko	4,1	21,4	29,5	33,3	33,8	32,8	26,3	23,9	21,7	16,6	15,7	15,9	13,1	11,1	11,4	9,3	8,1	8,0	6,6	7,9	6,1	6,4	5,5	5,0	4,6	4,4	4,3	4,2	3,2	3,2	2,0	3,9	1,7	2,0	3,6
Španělsko	1,4	9,5	19,2	24,3	24,7	23,8	22,9	22,2	19,9	19,3	18,7	18,3	17,3	16,3	16,5	15,2	14,9	14,7	14,0	13,3	12,8	11,5	11,1	10,9	9,7	8,9	8,6	8,2	7,2	6,6	5,9	6,7	4,8	4,3	4,3
Metropolitní Francie	0,5	6,6	14,8	20,0	24,6	26,7	25,6	23,9	21,5	19,8	19,4	17,6	17,9	15,9	15,4	14,4	14,3	13,0	13,1	12,4	11,2	10,9	9,8	9,6	8,7	7,9	7,0	6,3	6,1	5,4	4,0	3,3	2,8	2,4	2,1
Chorvatsko	1,3	6,3	9,2	12,7	13,2	11,5	12,5	10,2	9,4	8,8	8,6	7,1	6,9	6,2	5,9	4,8	5,3	5,1	5,1	6,4	4,6	4,8	4,5	3,5	3,8	2,6	2,8	2,4	2,4	2,2	1,6	2,3	1,5	1,5	1,4
Itálie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	3,7	6,6	8,1	9,0	9,7	9,7	8,9	8,7	8,0	7,3	7,4	7,2	7,1	7,5	6,3	6,0	5,6	5,0	4,9	4,5	4,0	3,6	3,4	3,2	3,0	2,7	3,3	2,1	1,9	2,2
Lotyšsko	0,3	9,4	20,9	25,4	28,1	28,0	27,9	20,4	18,8	16,5	17,4	17,1	11,9	11,6	11,1	9,6	8,6	9,3	7,7	6,8	6,1	4,9	5,5	4,4	4,3	3,8	4,2	2,5	2,5	3,2	1,8	3,3	1,4	0,9	2,5
Litva	4,6	11,9	25,9	28,7	28,9	25,9	24,2	21,6	18,9	19,7	18,2	14,5	16,3	14,9	14,3	13,5	12,9	11,6	10,8	9,7	9,9	8,5	8,0	6,9	6,4	4,6	5,4	4,9	4,7	4,3	3,2	3,7	2,5	2,5	4,1
Lucembursko	2,3	6,3	6,3	30,5	29,3	33,0	28,0	34,5	29,7	25,7	27,5	18,2	14,7	16,9	18,5	15,9	16,2	17,2	14,3	13,5	15,1	11,0	14,4	10,6	6,6	12,2	4,5	6,7	9,1	5,6	3,4	6,4	2,8	1,3	0,5
Maďarsko	1,4	13,9	24,8	25,8	26,1	25,4	23,3	23,2	21,4	21,0	19,6	19,3	17,8	16,0	17,1	14,0	13,1	13,1	13,5	13,8	12,3	11,1	9,4	7,8	7,1	6,7	5,2	5,1	4,5	3,7	3,0	5,7	2,3	2,0	3,9
Nizozemsko	1,2	12,9	22,4	23,3	22,9	23,3	21,5	21,3	18,2	16,9	15,8	14,6	13,2	13,5	12,0	11,2	11,5	11,4	10,0	10,1	9,5	9,0	8,9	8,7	8,2	7,0	6,8	5,4	5,1	4,5	4,2	4,5	3,2	2,7	2,5
Rakousko	2,0	15,7	26,9	28,7	28,0	29,1	27,5	23,6	20,1	18,5	17,3	15,0	14,6	13,5	12,5	11,4	11,3	10,5	9,7	9,0	9,0	8,1	8,4	12,4	6,2	5,8	4,4	5,0	4,2	3,5	3,7	3,4	2,4	2,3	2,0
Polsko	0,0	4,1	10,4	13,2	14,5	14,1	13,6	13,0	12,7	12,0	11,4	11,3	10,4	9,8	9,5	8,6	8,5	8,5	7,8	7,4	7,3	6,4	5,7	5,1	4,6	4,1	3,6	3,5	3,1	3,2	2,6	3,9	2,1	1,8	2,6
Slovinsko	1,1	7,9	12,4	13,3	18,7	18,2	12,4	13,3	13,9	12,1	10,8	10,8	10,2	9,5	10,1	9,9	7,5	8,0	10,1	5,8	8,5	7,2	8,5	5,8	6,5	4,5	5,2	5,1	3,3	3,5	2,9	5,2	1,6	1,7	3,7
Slovensko	0,8	7,0	14,8	19,0	18,5	18,9	19,3	17,6	16,5	17,7	16,8	17,3	17,3	15,7	14,0	15,2	13,8	13,5	11,5	12,8	11,9	10,8	8,8	8,8	7,7	7,5	5,8	5,4	5,0	4,1	3,4	3,9	2,2	2,7	3,4
Finsko	0,6	15,7	29,6	32,4	31,2	30,6	26,4	25,3	25,7	22,5	19,5	18,9	17,1	15,6	14,5	13,4	12,9	12,8	13,4	12,2	12,0	11,9	8,7	8,8	7,8	7,3	6,8	5,9	6,1	5,4	4,3	3,4	2,9	2,6	2,8
Švédsko	2,7	20,9	33,9	43,8	44,5	35,5	34,4	29,6	26,2	23,6	22,1	19,2	20,3	17,2	16,5	15,8	16,0	15,0	13,3	12,9	12,2	7,9	9,3	8,8	8,6	6,7	5,7	4,7	4,9	3,8	3,3	2,9	2,7	2,6	2,4
Island	2,6	5,4	11,0	31,5	21,4	22,4	22,4	20,4	13,0	15,5	18,0	12,8	18,3	12,2	12,6	10,5	8,4	8,2	8,9	11,3	8,7	5,1	7,7	5,7	7,2	5,0	6,4	6,1	1,5	6,1	2,8	4,4	4,4	3,8	0,6
Norsko	0,3	2,1	11,7	22,5	25,8	24,1	32,1	29,1	29,6	24,9	21,7	17,3	15,4	15,0	14,4	14,2	13,0	11,9	11,5	13,1	10,3	9,1	8,7	8,9	7,6	6,7	5,4	6,1	5,0	5,0	3,4	3,3	3,3	2,4	2,2
Švýcarsko	0,9	6,6	12,7	18,2	22,0	25,4	35,6	35,2	30,3	29,5	24,6	23,2	20,2	18,6	16,2	15,4	14,2	14,5	15,3	14,0	14,2	11,8	12,8	13,6	12,4	11,6	9,4	9,2	8,6	6,6	6,6	4,6	4,7	4,1	3,0
Makedonie	1,8	9,6	12,7	12,2	8,7	5,4	5,7	4,6	4,3	4,1	4,2	3,6	3,3	3,2	2,7	2,7	2,0	2,1	2,4	2,4	1,7	1,6	1,6	1,3	1,2	0,9	1,1	0,8	1,5	1,1	0,9	0,6	0,6	0,5	0,1

Zdroj: EUROSTAT, 2015 e